

LA PASSIÓ DE JESUCRIST DE FRANCESC ALEGRE (INTRODUCCIÓ I EDICIÓ)

DANIEL ÀLVAREZ GÓMEZ

INTRODUCCIÓ

Se sap pels catàlegs del bibliòfil Ferran Colom que l'escriptor Francesc Alegre¹ va escriure tres obres religioses, la *Vida de Sant*

1. Sobre la figura de Francesc Alegre (nascut al 1450/51) són fonamentals els estudis de TORRÓ, Jaume: «“Officium poetae est fingere”»: Francesc Alegre i la Faula de Neptuno i Dyana», BADIA, Lola – SOLER, Albert, *Intel·lectuals i escriptors a la Baixa Edat Mitjana*. Barcelona: Curial / Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1994, pp. 221-241; i BESCÓS, Pere: *Francesc Alegre: La primera guerra púnica, 1472: estudi i edició crítica*. Barcelona: UPF [tesi doctoral], 2011; *idem*: «Los cavallers a fealtat covida, pensant com Règulo per ésser tal, vuy viu : Fortitudo, Prudentia i Fortuna al Bello Punico català», *Els Marges*, número 101, 2013, pp. 10-30; i *idem*: «Comentari i formació literària en Francesc Alegre: Ovidi i Bernardo Illicino», *Llengua & Literatura*, número 24, 2014, pp. 33-53, que en delimiten la vida i obra. Fou deixeble a Palerm de Giacomo Mirabella (o Mirambella), mestre també de Marineo Siculo (FERRAÚ, Giacomo: «La vicenda culturale», *La cultura in Sicilia nel quattrocento*, Roma, Assessorato dei beni culturali e ambientali e della pubblica istruzione. Ed. del Luca, 1982, pp. 17-36; i GUALDO, Rosa: «Le traduzioni latine dell' “A Nicocle” di Isocrate nel Quattrocento», KESSLER, Eckhard – IJESWIJN, J., *Acta conventus neolatini lovaniensis, 1971*. Lovaina: Leuven University Press, 1973, pp. 279-280), i del Príncep de Viana i Ferran II (TORRÓ, «“Officium...»», *op. cit.*, pp. 227-228). La major part de la seva obra s'ascriu a la categoria filològica actual anomenada ficció sentimental

Josafat, la Vida de nostra dona i una Passió de Jesucrist. Concretament, un dels assentaments del volum *Abecedarium B* del fill de l'almirall les registra seguides, a continuació de les *Transformacions*:²

Franciscus Alegre hispanus / Ovidio Metamorphoseos en catalan
13182 ba 1494

Passion de Xristo conformada con los dias de la semana en catalan
14788

Vida de nostra dona en 20 act. en catalan 14791

Vida de sant Josafat en catalan 3962

Totes aquestes obres eren ja impreses, però se n'han perdut les dues últimes.³ La *Passió de Jesucrist* es conserva en un incunable

---

(BROCH, Àlex director: *Història de la Literatura catalana*. Volums II-III. *Literatura medieval (II). Segles XIV-XV*. Direcció: Lola Badia. Barcelona: Generalitat de Catalunya, Departament de cultura, 2014-2015, III, pp. 190-205), representada per cinc opuscles, escrits versemblantment entre 1472 i 1486 i copiats tots al ms. *Jardinet d'Orats* de la Biblioteca de Catalunya (ms. 151): *Requesta d'amor recitant una altercació entre la voluntat i la raó* (edició a PACHECO, Arseni: *Novel·letes sentimentals dels segles XIV i XV*. Barcelona: Edicions 62, 1970; PELLISSA, Gemma: *La ficció sentimental catalana de la segona meitat del s. XV*. Barcelona: Universitat de Barcelona [tesi doctoral], 2013b), *Faula de les amors de Neptuno y Diana* (PACHECO: *Novel·letes...*, *op. cit.*; PELLISSA: *La ficció...*, *op. cit.*), *Sermó d'amor* (CÀTEDRA, Pedro Manuel: *Amor y pedagogía en la Edad Media. Estudios de doctrina amorosa y práctica literaria*. Salamanca: Universidad de Salamanca, 1989), *Raonament fingit entre Francesc Alegre i Esperança tramès per ell a una dama* (MIQUEL I PLANAS, Ramon ed.: *Novelari català dels segles XIV a XVIII*. Barcelona: Miquel Rius, 3 volums, 1908-1916; PACHECO: *Novel·letes...*, *op. cit.*) i *Lo somni de Francesc Alegre recitant lo procés de una qüestió enamorada* (MIQUEL I PLANAS: *Novelari*, *op. cit.*; PACHECO: *Novel·letes...*, *op. cit.*). A banda de la producció religiosa, dugué també a la impremta una traducció de les *Metamorfosis* d'Ovidi, les *Transformacions*, acompanyades d'*Al·legories* (ALEGRE, Francesc: *Transformacions*. 1494, incunable San Roman 9, Real Academia de la Historia), influït probablement per Giovanni di Bonsignori i Giovanni del Virgilio; i també compongué el 1472 una traducció dels *Commentaria tria de primo bello punico*, de Leonardo Bruni, a través d'una versió italiana de 1434 (BESCÓS: *Francesc...*, *op. cit.*). Cal considerar també *El debat sobre la figura d'honor*, resposta a Romeu Llull i Pere Torroella dins d'una correspondència epistolar de tipus galant (TORROELLA, Pere: *Obra completa*, edició crítica de Francisco J. Rodríguez Risquete. Barcelona: Barcino, «ENC B-31-32», 2 volums, 2011, II).

2. COLÓN, Hernando: *Abecedarium B y Supplementum*. Edició facsímil. Madrid: Fundación Mapfre América-Cabildo de la Catedral de Sevilla, 1992, col. 646.

3. ASKINS, Arthur L. F.: «Muestrario de incunables hispánicos extraviados», *El*

d'entre 1495 i 1500, editat potser a Barcelona, en lletra gòtica.⁴ Originalment foren 16 folis, in 4°, el primer dels quals, que contindria la rúbrica del títol, es va perdre i va ser substituït amb posterioritat per un altre, al vers del qual hi ha una portada, amb una imatge clàssica de la Passió. Al recte del primer foli s'indica amb un segell qui fou el posseïdor que el donà a la Biblioteca Universitària de València, Vicente Hernández Mánuez, bibliotecari de la institució entre 1852 i 1865.⁵ La primera descripció d'aquest exemplar i de l'obra fou duta a terme per Aguiló.⁶ En un moment indeterminat (potser després de la dita descripció, segons Quer), l'opuscle fou incorporat a un volum factici anomenat *Natzarè*, conservat igualment a la dita Biblioteca, el qual té tapes morades i és miscel·lani, integrat per 20 obres de caràcter religiós.⁷

---

libro antiguo español. Actas del Primer Coloquio Internacional, Madrid, 18-20 de diciembre de 1986, Salamanca, Ed. USAL & Sociedad Española de Historia del Libro, 1988, pp. 38 i 42-43), qui recull els diferents assentaments als catàlegs de Colom, més la informació vaga que aporta PALAU, Antonio (*Manual del Librero hispano-americano*. Barcelona: Librería Palau, 28 vols., 1948-77, I, número 6579) sobre la *Vida de Sant Josafat*, segons la qual un exemplar de l'obra, amb algunes característiques indicades al *Regestrum B*, fou oferta al marquès de Jerez a Sevilla, als anys 1925-1926. En el cas de les *Transformacions BESCÓS (Francesc..., op. cit., p. 23)* aporta document del contracte per a la impressió amb l'editor Pere Miquel, el 1494.

4. AGUILÓ FUSTER, Mariano: *Catálogo de obras en lengua catalana impresas desde 1474-1860*, Madrid, ed. Sucesores de Rivadeneira, 1923, p. 292; PALANCA, Abelardo - GÓMEZ, doña María del Pilar: *Catálogo de los incunables de la Biblioteca Universitaria de Valencia*. València: Universitat de València, 1981, p. 13; els quals consideren possible que s'imprimís a València.

5. PALANCA - GÓMEZ: *Catálogo..., op. cit., p. 13*; CRUZ CABEZA SÁNCHEZ-ALBORNOZ, María: *La Biblioteca Universitaria de Valencia*. València: Universitat de València, 2001, p. 84.

6. *Catálogo..., op. cit., p. 292*, segons QUER, Pere (*Estudi sobre Francesc Alegre: Dues obres inèdites, el Sermó de Amor i la Passió de Jesucrist*. Bellaterra: Universitat Autònoma de Barcelona [treball de tercer cicle], 1988, p. 56) manifesta: «L'única notícia era donada per Aguiló i ens feia considerar aquesta obra com a perduda. La descripció de les característiques que Aguiló proposa ens feia pensar en una obra interessant. Tot i així els seus interrogants davant de la filiació bibliogràfica que calia assignar-li continuen existint i les línies de solució apuntades per ell són les úniques que tenen avui dia vigència, fins i tot després del feliç retrobament del text».

7. CRUZ CABEZA SÁNCHEZ-ALBORNOZ (*La Biblioteca..., op. cit., p. 84*) recorda que altres obres que es contenen a l'opuscle el *Natzarè* també són donacions d'Hernández Mánuez. Es tracta d'un volum conegut com a tal des del segle passat pel color de la seva enquadernació en vellut.

La *Passió* és l'obra número 20 del volum, tal com figura al marge superior dret del foli 155r, al vers del qual es troba la portada. El text de l'obra comença al foli 156r i conclou al 170v.

El títol de la *Passió de Jesucrist* li ha estat imposat per la catalogació recent gràcies a l'adreça que encapçala el llibret: «A l'estimat Germà Matheu de Santcliment, Francesc Alegre en la Passió de Jesucrist». És molt probable que la *Passió* formés part de la primera i única remesa d'obres que Alegre va fer imprimir, a la ciutat comtal, després de tornar del seu consolat a Palerm (1488), quan hi publicà la *Vida de Sant Josafat*, el 1491, i les *Transformacions*, el 1494.⁸ Mateu de Santcliment, a qui es dedica l'opuscle, era el germà d'Isabel de Santcliment, amb la qual Alegre es casà el 1477.⁹ Quan Alegre compongué aquesta obra segurament era afí al partit dels Deztorrent, al qual militaven els Santcliment.¹⁰ Segons alguns autors, al monestir de Valldonzella es reunia un cercle de lletraferits dedicats a la lectura d'obretes pietoses, del qual Alegre potser participava.¹¹

L'obra pertany al gènere de les Passions en prosa de tipus contemplatiu. Sembla adoptar una forma externa, expositiva, de sermó, perquè s'inicia amb una cita de Job, que funcionaria com a *thema*, *Miseremini mei...* (Job, 18, 21), i que presenta una interpretació doble: incideix en el valor de l'amistat; i centra el discurs en la humanitat, tant la de Jesús redemptor, com la dels homes en general, redimits per ell. La cita es troba encastada en una elaborada dedicatòria al seu cunyat Santcliment, que obre l'opuscle. La cita, d'acord amb l'estructura del sermó, clou l'obra (*repetitio thematis*), però traduïda al català; de tota manera, no queda pas desenvolupada dins del text com s'esperaria en cas que seguís l'*ars predicandi*.¹²

8. BESCÓS: *Francesc...*, *op. cit.*, p. 36.

9. *Ibidem*, pp. 18 i 40.

10. VICENS VIVES, Jaume: *Ferran II i la ciutat de Barcelona, 1479-1516*. Barcelona: Universitat de Catalunya, 3 vols., 1936-1937, II, p. 299.

11. QUER (*Estudi...*, *op. cit.*, p. 23); BESCÓS (*Francesc...*, *op. cit.*, p. 40). La filla d'Antoni de Vilatorra (prócer barceloní a qui Alegre dedica la seva traducció de Bruni) va ser abadessa del monestir (1516-1539) i dues filles del mateix Alegre en foren monges.

12. Hauf, analitzant un possible antecedent (Madrid, Biblioteca Nacional, ms. 4327) de la *Vita Christi* d'Isabel de Villena, parla d'híbrids entre el sermó i el tractat en un gènere que podria anomenar-se predicació escrita, que serviria per a ser llegida en veu alta durant la Setmana Santa (VILLENNA, Isabel de: *Vita Christi*, edició d'Albert Hauf. Barcelona: Edicions 62, 1995, pp. 26-33). En el nostre cas, però, es tracta

Després de la dedicatòria que serveix d'introducció, l'obra es distribueix en onze capítols que en contenen el nucli dramàtic, desenvolupat dins d'una visió que experimenta el propi Alegre. A la visió, en la qual l'autor és un personatge espectador, igual que a la *Faula de Neptuno i Diana*, la figura al·legòrica de Natura Humana, en forma de dama desesperada, es plany de la seva caiguda del paradís (capítol I), però és consolada per una altra dama reverent, figura al·legòrica de Teologia (que apareix al capítol II). Aquesta darrera dama narra a la Natura Humana la Passió de Jesús, que condueix a la Redempció (capítols III-X). La narració de la Passió constitueix el tercer dels cercles concèntrics en què s'estructura l'obra, després de la mencionada cita de Job i la visió d'Alegre, i, fins i tot, dins de la narració s'hi pot identificar una subestructura, que és l'equiparació entre els dies de la creació i els de la Passió (IV-X). Igualment, cal destacar dos trets típics del gènere, com són la deliberació celestial a mode de judici que determina la mort necessària de Jesús, en el cas d'aquesta obra molt breu i simplificada (IX), i la compassió de Maria, amb el plany característic amb què es manifesta (X). Immediatament després, la part dramàtica de l'obra es clou abruptament (capítol XI) amb la desaparició de les dames i el reconeixement d'Alegre d'haver tingut una «visió». A l'últim, el que s'ha definit com a *thema* dona fi al sermó i a l'opuscle.

Malgrat que altres autors del gènere s'han servit d'elements onírics, com el propi Felip de Malla, l'ús que fa Alegre de la visió l'apropa a la ficció sentimental: es tracta d'una visió sobtada, dominada per la fantasia i la imaginació, que emmarca l'opuscle i el clou, tot embolcallant-lo en l'habitual atmosfera confosa i fascinada, com en obres del mateix autor o del corpus boccaccià, que redunden en els estats d'ànim relatius a l'amor. La visió d'Alegre com a marc narratiu-estructural no proporciona a aquest text un ambient que resulti únicament contemplatiu i edificant, com seria esperable.

A més, altres característiques donen un vernís literari i profà a l'opuscle que desdibuixen o matisen la seva fesomia doctrinal, tot i

---

d'una obra molt més breu, tot i que sembla que pogué complir la mateixa funció: potser Alegre va pensar en una oralitat posterior. Cal posar atenció que presenten la mateixa indefinició altres dues obres similars, com el *Sermó de la Passió* de Malla i la *Passió* que publicà Miquel Rosell (vegeu més avall).

l'extraordinària abundància de cites a la narració de la Passió, que no desmereixen de qualsevol tractat teològic. El lloc erm en el qual es troba el narrador en companyia de Natura Humana és propi d'altres obres (per exemple, el *Corbaccio*), així com l'al·lusió al *locus amoenus* en la descripció del paradís, sense oblidar accessoris de l'al·legoria cortesa, com l'arbre i el rètol. Els trets de Natura Humana l'equiparen en certa manera a una dama cortesa colpida per la passió amorosa, com la madona Fiammetta de Boccaccio. Francesc Alegre, per ofici o per costum, compongué una obreta devota ornamentada amb un envoltori pseudo-sentimental, encara que demostra conèixer magistralment el material religiós que tracta.

EL GÈNERE DE LA PASSIÓ

La literatura devota relativa a la Passió té les arrels enfonsades en els nous solcs oberts per la Reforma gregoriana i l'espiritualitat promoguda pels ordes que encarnaren les rivalitats, de vegades més polítiques que estrictament doctrinals, en què es debatia l'Església. En la mateixa època que Pere el Venerable, abat de Cluny, s'afanava per crear un primer armari bibliogràfic per a defensa de la fe a l'avantguarda hispana en front dels sarraïns (1141), Bernat de Claravall (1091-1153), l'abat de Císter, a més de promoure la segona croada, iniciava una fórmula de vivència religiosa que, deixant enrere l'especulació anterior, empenia una tendència cristocèntrica. El seu *De diligendo Deo* prefigura un mode d'apropament a Déu basat en una ascensió progressiva per via de l'amor, inici del misticisme. Fou atribuïda a Bernat una *Vitis mystica seu tractatus de passione Domini*, així com una *Meditatio in Passionem et Resurrectionem Christi*. Un altre tractat del pes del *Liber de passione Christi, et doloribus et planctibus Matris eius*¹³ (també anomenat *Tractatus beati Bernhardi de Planctu Mariae* o *Compassio Mariae*), que inicia la tradició de la *Compassio Mariae*, és igualment aplicable a una línia de pensament propera a Bernat de Claravall.

13. Al ms. 1275 de la Biblioteca de Catalunya es troben copiades dues obres adjudicades per error a sant Bernat. La suara esmentada, obra d'Otger de Locedio, i *De meditatione passionis Christi per septem diei horas libellus*, atribuïda altres vegades també a Beda (BROCH: *Història...*, op. cit., II, p. 170).

D'aquesta vena van pouar autors de la mida del propi Francesc d'Assís (1182-1226) o Bonaventura de Bagnoregio (c. 1217-1274) –i encara abans el professor de París Ricard de Sant Víctor (s. XII)–. Es deu a Bonaventura entendre Crist com a escala entre l'home i Déu i l'exaltació de l'amor de Crist en la Passió com a camí de la Redempció a partir d'obres com l'*Officium passionis* o *Lignum vitae*, centrada en la teologia de la creu.¹⁴ Altres obres que redunden en aquesta línia són l'*Itinerarium* i *De triplici via*. La tradició franciscana presentava un esperit religiós, centrat en la pietat per Crist com a font d'amor, que resultava molt més seductor que les disquisicions i filigranes de l'escolàstica dominicana, definida per Sant Tomàs (c. 1224-1274). Atribuïdes a Bonaventura fins aquest darrer segle, les *Meditationes de Vita Christi*¹⁵ foren escrites, entre el segle XIII i el XIV, per un franciscà de la Toscana, inconegut; són el nucli de les posteriors vides de Crist. Una part de l'obra anterior, les *Meditationes Passionis Christi*, circulà de manera autònoma.¹⁶

Els darrers anys del segle XIV comença la *Devotio moderna*, centrada en la contemplació empàtica i la imitació de la vida de Crist, així com en un cert rebuig de les especulacions teològiques, perquè es consideren massa àrdues en la recerca de Déu. Els «germans de la vida comuna», com s'anomenaven, dedicaven un dia de la setmana a la meditació –la «ruminatio»– d'un aspecte de la fe i reservaven el divendres a la Passió de Crist, que era, però, objecte de la missa diària.¹⁷ Aquesta tendència espiritual fou iniciada el 1379 per Geert

14. VILLENNA (*Vita Christi*, edició de Hauf, *op. cit.*, p. 34).

15. PSEUDO-BONAVENTURA: *Vita Christi [Meditationes vitae Christi]*. Jehan Petit, 1497.

16. VILLENNA (*Vita Christi*, edició de Hauf, *op. cit.*, p. 32) i *Contemplació de la Passió de Nostre Senyor Jesucrist* (edició d'Albert Hauf. Barcelona: Edicions del Mall, 1982, pp. 6-7). De les *Meditationes Vitae Christi* es compta amb una traducció catalana del s. XV: ACA, manuscrits de Sant Cugat, ms. 78. Hi ha una traducció al català impresa a Barcelona el 1522, per Rosembach (GARCIA SEMPERE, Marinela: *Lo passí en cobles* (1493). Barcelona: Institut Interuniversitari de Filologia Valenciana-Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 2002, p. 36; *Contemplació... op. cit.*, p. 8). Quant a les *Meditationes Passionis Christi*, Hauf publicà una traducció catalana datable al XVI, integrada al ms. g.iv.25 de la Biblioteca d'El Escorial (*Contemplació... op. cit.*).

17. HAUF, Albert (*D'Eiximenis a sor Isabel de Villena. Aportació a l'estudi de la nostra cultura medieval*. València: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1990, p. 23).

Grote, que, segons explica al seu *Tractatus de quattuor generibus meditationum sive Contemplationum*, utilitzà quatre mètodes de pràctica devota per incentivar la meditació de la vida de Crist (l'anomenada «via regia»): les fonts canòniques, les revelacions dels sants, els parers dels teòlegs i la imaginació per a transportar-se un mateix als espais evangèlics.¹⁸ Aquest darrer mètode permetia al «germà» sentir-se, per exemple, en companyia de Maria quan assistia a la Passió de Jesús. Com el mateix Grote confessa a l'opuscle, es tracta d'una tècnica que ell atribueix a autors com Bernat de Claravall o Bonaventura. Les manifestacions literàries de la *Devotio* són, però, més ascètiques i fredes que les cistercenques o les franciscanes.¹⁹ N'és una mostra la *Imitatio Christi* de Tomàs de Kempis i cal destacar-hi l'impacte de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia, cartoixà (mort el 1378).

Al Principat el franciscanisme produí obres en prosa de la vàlua de la *Scala de contemplació* d'Antoni Canals (que fou, això no obstant, dominicà), la qual fa ressaltar el valor de la contemplació per apropar-se a Déu.²⁰ Així mateix comptem amb l'*Excitatori de la pensa de Déu*, de Bernat Oliver, o el *Tractat de Contemplació o Scala Dei* de Francesc Eiximenis, que també escriví una *Vita Christi*.²¹ Cal destacar la figura d'un altre franciscà, Joan d'Eixemeno, que compongué la *Quarantena de contemplació*,²² que li encarregà el rei Martí l'Humà –també dit l'Eclesiàstic– com a compendi que aplanés les dificultats de l'*Arbor vitae crucifixae Iesu*, d'Ubertí de Casale (1259-1330 c.). Més endavant ens trobem amb manifestacions tan destacades com el *Sermó de la Passió* de Felip

18. *Ibidem*, p. 45.

19. HAUF (*D'Eiximenis...*, *op. cit.*, pp. 27-30; 45-46) es planteja la qüestió de la veritable modernitat d'aquest corrent i resol que el defineixen un cert eclecticisme de poca volada, encarat al passat, i el pessimisme de la «contemptio mundi».

20. Va ser editada a la tesi de Roig Gironella (Barcelona, 1975); HAUF, Albert («La *Scala de Contemplació* de fra Antoni de Canals i el *De xv gradibus contemplationis* o *Viridarium Ecclesiae*», *Anuari de l'agrupació borrianenca de cultura*, número 8, 1977, pp. 97-120) ha demostrat que el tractat de Canals és una traducció força literal de l'obra *De xv gradibus contemplationis* o *Viridarium Ecclesiae* (còdex de París, Mazarine 961), atribuïda a Bonaventura: això n'explicaria el caràcter franciscà.

21. Fou editada per Hauf a la seva tesi (Universitat de Barcelona, 1976).

22. EIXEMENO, Joan: *Contemplació de la Santa Quarantena*, edició d'Albert Hauf. Barcelona: Publicacions de l'Abadia de Montserrat, 1986.

de Malla,²³ diputat eclesiàstic de la Generalitat del 1425 al 1428, finat el 1431; i, encara més important, el *Memorial del peccador remut*,²⁴ del qual el dit Sermó resulta un embrió.²⁵

És un opuscle notable la *Passió de Jesucrist* (ACA, ms. 67), anònim, que Miquel i Rosell data al tombant de segle entre el XIV i el XV,²⁶ i que probablement es troba entre les obres que van influir en el *Memorial* de Malla.²⁷ Altres Passions són les del ms. 451 de la BC, *Història de la passió de Jesucrist*, i la del ms. 77 de la mateixa biblioteca, ambdues anònimes. Igualment cal tenir presents les Passions com la traducció catalana del *Mascaron*, obra atribuïda a Bartolo de Sassoferrato, també coneguda com a *Processus Satanae contra diuam virginem*. No convé oblidar obretes com la *Passió de Jesucrist* d'un manuscrit de Sant Cugat, avui a l'ACA, i l'*Oració de Nostro Senyor Jesucrist*.²⁸

23. *El sermó de la passió*, a BALCELLS, Felipe de Malla y el peccador remut, *contribución al estudio de sus fuentes*. Barcelona: Universitat de Barcelona [tesi de llicenciatura, 233], 1964, a partir del BC, ms. 466.

24. La primera part ha estat publicada a MALLA, Felip de (*Memorial del peccador remut. Manuscrit de Barcelona*. Edició de Manuel Balasch, 3 volums. Barcelona: Barcino, «ENC A-118/119/123», 1981-1986), d'acord amb el manuscrit de Barcelona (BC 465) i amb els incunables que en resten; la segona part es troba inèdita al manuscrit de València que es conserva a l'Arxiu de la Catedral de València (ms. 154), d'accés i lectura difícils, a causa de l'estil de Felip de Malla (RIQUER, Martí de - COMAS, Antoni, *Història de la Literatura catalana*, volum III. Barcelona: Edicions Ariel, 1964, p. 420, nota 50: «confesso sincerament que després d'haver llegit la primera part de *Lo peccador remut* no m'ha restat alè per llegir-ne la segona»). Vegeu IZQUIERDO, Josep («El segon llibre del *Memorial del Pecador Remut* de Felip de Malla», *Llengua i literatura*, número 23, 2013, pp. 7-44), MALLA, Felip de (*Correspondència política*, edició de Josep Perarnau. Barcelona: Barcino, «ENC A-114», 1978, pp. 99-111) i BROCH (*Història...*, *op. cit.*, III, pp. 376-381).

25. BROCH (*Història...*, *op. cit.*, III, pp. 374-375). És el número XXIV del catàleg de Perarnau (MALLA: *Correspondència...*, *op. cit.*, 90).

26. *Passió de Jesucrist, la*, edició de Miquel i Rosell, Francesc X: «La passió de Jesucrist. Obreta didàctica», *Estudis Universitaris catalans*, número 21, onzè de la segona època, 1936, p. 312. RIQUER - COMAS (*Història...*, *op. cit.*, III, p. 403) opinen que potser seria un sermó.

27. Ja fora del nostre àmbit d'estudi queda l'*Exercitatorio de la vida espiritual* de l'abat de Montserrat García Jiménez de Cisneros, el 1500, subsidiari del *Tractat de contemplació* d'Eiximenis.

28. *Mascaron*: edició de BOFARULL: *Colección de documentos inéditos del Archivo General de la Corona de Aragón*. Volum XIII. *Documentos literarios en Antigua lengua catalana (siglos XIV y XV)*. Barcelona: Imprenta del Archivo, 1857, pp. 107-117. *Pasión de Jesucristo*: edició de BOFARULL, *Colección de documentos inéditos*

La primera impressió en terres hispàniques d'una obra de la *Devotio Moderna* és la traducció catalana del tractat de Kempis per obra de Miquel Peres, titulada *La imitació de Jesuchrist* (Barcelona, 1482), que fou dedicada a Isabel de Villena, abadessa del convent de la Trinitat de València.²⁹ L'abadessa, com se sap, aplegà al voltant seu literats de viva devoció, entre els quals, Roís de Corella i Jaume Roig. Una versió parcial de la *Vita Christi* de Ludolf de Saxònia, anomenada el *Quart del Cartoixà* (la part de la Passió), traduïda per Roís de Corella, fou editada a València el 1495. Isabel de Villena publicà a la mateixa ciutat la seva *Vita Christi* el 1497, influïda per les *Meditationes Vitae Christi* i alhora tributària de l'obra de Ludolf de Saxònia, de la qual extragué un sentimentalisme que contrapassava el franciscà.³⁰ Isabel de Villena, però, segueix el darrer dels quatre mètodes de Grote, la imaginació.³¹ Si bé, per les dates d'impressió, sembla poc probable que influïssin en la *Passió* d'Alegre, no deixen de ser obres contemporànies de referència per al seu estudi.

Tenen un pes considerable en les lletres religioses els evangelis apòcrifs, fonamentalment l'Evangelí de Nicodem o *Acta Pilati*, el Pseudo-Marc, obres de divulgació àmplia com la *Legenda aurea* de Jacopo da Varazze o l'*Speculum historiale* de Vicent de Beauvais (ambdues obres contenen passatges traduïts de l'evangelí) i Pere Comestor, amb la *Historia Scolastica*.³² Així mateix, la litúrgia roma-

---

tos del Archivo General de la Corona de Aragón. Volum XIII. *Documentos literarios en Antigua lengua catalana (siglos XIV y XV)*. Barcelona: Imprenta del Archivo, 1857, pp. 131-148. *Oració de Nostro Senyor Jesucrist*: edició de BOFARULL, *Colecció de documents inèdits del Archivo General de la Corona de Aragón*. Volum XIII. *Documentos literarios en Antigua lengua catalana (siglos XIV y XV)*. Barcelona: Imprenta del Archivo, 1857, pp. 149-150.

29. HAUF: *D'Eiximenis...*, *op. cit.*, pp. 46-47; BROCH: *Història...*, *op. cit.*, II, p. 170).

30. HAUF: *D'Eiximenis...*, *op. cit.*, p. 40. Vegeu també HAUF, Albert: «La Vita Christi de sor Isabel de Villena y la tradición de las Vitae Christi medievales», ALVAR et al., *Studia in honorem prof. Martí de Riquer*, II. Barcelona: Quaderns Crema, 1987, pp. 105-164. D'acord amb l'opinió de HAUF (*D'Eiximenis...*, *op. cit.*, p. 51), però, l'influx de la *devotio moderna* a terres catalanes és menor. Es refereix fonamentalment al pes que la dita tendència hagi pogut tenir en autors com Eiximenis o Canals, que ell no en considera pas deutors, sinó practicants d'una espiritualitat de caire més tradicional.

31. HAUF: *D'Eiximenis...*, *op. cit.*, p. 47.

32. GARCIA SEMPÈRE: *Lo passi...*, *op. cit.*, p. 104.

na, centrada al Divendres Sant, ha produït un ventall ampli de textos reutilitzats, com el *Stabat mater*, atribuït a Jacopone de Todi.

Quant a la producció de Passions en vers, es compta amb una Passió de rellevància, de caire més aviat narratiu, com la *Passione del Nostro S. Gesù Cristo*, atribuïda a Boccaccio. Entre les castellanés, se singularitza, entre moltes altres, la *Pasión trobada* de Diego de San Pedro.³³ Finalment es destaca la *Istòria* del volum *Lo Passi en cobles* (1493),³⁴ que conté composicions notables com l'*Oració* de Rois de Corella o la *Contemplació* de Joan Escrivà i Fenollar, també copiada al *Jardinet d'Orats* (ff. 12r-24v). En aquest mateix manuscrit cal notar la *Comèdia de la Sagrada paciò de Jesu Christ* (ff. 32r-34v), de la ploma de Miquel Estela, entre altres dues del mateix autor: l'*Oració feta en nom del Comenador Stela a Déu lo pare narrant los turments de Jesuscrit* (ff. 25r-31v) i *Sant Déu immens i pare prescient* (ff. 25r). No és possible oblidar la figura del dominic Pero Martínez, amb composicions com *Contemplació com Jesuchrist portava la creu al coll* i *Com despullaren Jesús i, estirant-li lo cos, lo clavaren en la creu*.

Un gènere literari concomitant amb la Passió, àmpliament desenvolupat a partir de la litúrgia, són els planys de Maria, del qual el *Plant de la Verge* de Ramon Llull fou un clar exponent.

Passió: Anàlisi

A la dedicatòria, Alegre inaugura l'opuscle amb una menció a l'amor místic, introduït pel terme «veritat». Es tracta, però, d'un amor que entra pels ulls o per la vista —«aquella veritat qui vista clarament farta nostre entendre al voler presentada»— d'un mode anàleg al de la literatura de tema sentimental. Malgrat que només al·ludeix a les fases usuals en què evoluciona aquest amor des dels sentits fins a l'intel·lecte, passant per la voluntat (el «voler»), sembla evident que és subsidiari del procés d'enamorament descrit al *Sermó*, que remet a les *Genealogiae* de Boccaccio (IX, 4).³⁵

33. Vegeu GARCIA SEMPÈRE: *Lo passi..., op. cit.*, p. 134 i ss., també per a altres obres menors.

34. *Ibidem*.

35. El mode com es produeix l'enamorament és semblant a com s'explica a

Un amor d'aquestes característiques, quan es troba en ple arripament, transporta l'amant en aquell qui estima, on l'enamorat viu més que en si mateix. D'entrada, el propi Sant Tomàs serveix d'autoritat per a aquesta imatge en establir quatre motius per què l'estimat es trobi en l'amat i viceversa: per força aprehensiva o apetitiva, per amor d'amistat o de concupiscència.³⁶ De tota manera, el tomisme no explica tota la dimensió d'aquest amor. Es tracta d'un tòpic de llarga tradició que beu de la lírica cortesa i l'espiritualitat medieval, però que pot remuntar fins al *Fedre* i el *Banquet* platònics, a través de les elucubracions del neoplatonisme florentí, que Alegre coneixeria per Ilicino, Bruni i Landino.³⁷ Aquest «perfet amor» ha arribat a alliberar-se de la sensualitat i proporciona forces inusuals a figures bíbliques (Moisès, Sant Pau, la Magdalena, Sant Joan), sovint a pesar de les circumstàncies adverses.

És aquest amor el que condueix Alegre a escriure l'obreta, «novel trebal», responent a la petició que prèviament li havia fet Mateu de Santcliment. Per tant, Alegre centra el discurs en la humanitat de Je-

---

l'esglaó vista de la *Faula de les amors de Neptuno i Diana*, i segueix el passatge de Boccaccio citat. El *Sermó* (CÀTEDRA, *Amor...*, *op. cit.*, p. 207, línia 62 i ss.), però, sembla una amalgama d'idees provinents de diverses tradicions, la cortesa i la representada per l'*Amor hereos* de l'obra d'Arnau de Vilanova. També hi ha al·lusions gairebé literals a Sant Tomàs (*Summa Theologiae*, II 1, q 26 a 1 co) i referències a un amor de caire més platonitzant (base de dades per a l'obra del teòleg: TOMÀS, Sant: *Opera Omnia*. Fundación Tomás de Aquino: Universidad de Navarra et al., 2000-2013. En línia: < <http://www.corpusthomicum.org/> >. Data de consulta: juliol de 2015).

36. Sant Tomàs, *Summa Theologiae*, I-II, q 28 a 2 co (vegeu nota al text d'Alegre).

37. Vegeu CÀTEDRA (*Amor...*, *op. cit.*, p. 290) i RICO, Francisco (*Vida u obra de Petrarca. I. Lectura del Secretum*, Pàdua, Editrice Ateneo, 1974, pp. 289-290), el qual menciona, tot donant-ne bibliografia, l'alter-ego de la línia filosòfica aristotèlicociceroniana. Cal recordar, però, que Alegre ha utilitzat el concepte del poeta com a creador a partir de Landino (ALCINA ROVIRA, Juan Francisco: «El poeta como dios: la poética de Landino en España (de Francesc Alegre a Alfonso de Carvallo)», *Salina*, número 12, 1998, pp. 40-49), conspicu membre del neoplatonisme del XV. BESCÓS PRAT, Pere («Comentari i formació literària en Francesc Alegre: Ovidi i Bernardo Ilicino», *Llengua & Literatura*, número 24, 2014, pp. 42-43) recorda una carta que Bruni, en referència a l'amor descrit al *Fedre* platònic, adreça a Marrasi Sícul (transcrita per HANKINS, James: *Plato in the Italian Renaissance I*. Leiden-Nova York: E. J. Brill, 1990, p. 71), on expressa: «amantis animam in alieno corpore vitam ducere». Es tracta, en tot cas, d'un tòpic recurrent, que segurament circulà arreu, més enllà de l'àmbit literari.

sús, a la qual fa expressar-se amb els mots del passatge de Job (18, 21). Aquesta humanitat serà identificada immediatament amb la de tots els homes, perquè la Redempció parteix del principi que el Verb s'encarna en la natura humana per redimir universalment mitjançant la seva passió particular. Així, ja es troba anticipada la figura central de l'opuscle, Natura Humana, que emet el plany amb què s'inicia la visió d'Alegre. Igualment, Jesús presenta en la pròpia naturalesa humana una part racional i una altra de sensitiva, necessàries ambdues per a la Redempció, tal com s'evidencia, segons la tradició medieval, en el clam de Jesús a la creu envers Déu pare (Ps 21, 2, a través de Mt i Mc, vegeu més avall), que profereix la seva sensualitat.³⁸ Cal posar en relació aquesta exclamació de Jesús amb l'oració a l'hort de Getsemaní, quan demana a son pare no haver de beure el calze de la Passió (Mt 26, 39): en ambdós casos són mostres, d'acord amb els exegetes, de la sensualitat de Jesús, que només indiquen, però, que tingué humanitat, no neguen pas la seva divinitat. En definitiva, doncs, és deute dels homes sentir una compassió que es correspon a la Passió de Jesús, com en un joc de miralls.

L'argumentació teològica de la dedicatòria sembla seguir el segon capítol del *Memorial del pecador remut*,³⁹ en què també es combinen ambdues cites bíbliques, incidint en el valor de l'amistat. De fet, a l'inici del seu *Sermó de la Passió*, Malla⁴⁰ utilitza també com a *thema* una cita de Job i recorda la definició patristica del sant (a través de Crisòstom) com a model fidelíssim del salvador, per haver anunciat la Passió de Crist patint en pròpia persona i no simplement profetitzant-la (com en el cas del profeta Isaïes).⁴¹

Ja al primer capítol podem veure que Alegre utilitza una visió per a crear l'ambientació en què vol situar els personatges al·legòrics. Felip de Malla ha fet servir procediments semblants, tant al *Sermó de*

38. Evidentment es tracta de la tripartició de l'ànima, entre una part vegetativa, una altra sensitiva i una altra racional. Aquesta tripartició és bàsica per al sistema tomístic (amb arrels a l'*Ètica a Nicòmac*, 1097b-1098a), però comuna o coneguda a tot el pensament medieval.

39. MALLA: *Memorial...*, op. cit., I, p. 116.

40. MALLA: *El sermó...*, op. cit., p. 163.

41. Crisòstom, *Moralia in Job*, Praef. 3: «Vnde et necesse fuit ut Job [...] tantoque verius passionis illius sacramenta praediceret quanto haec non loquendo tantummodo sed etiam patiundo prophetaret [...]. Beatus ergo Job venturi cum suo corpore typum Redemptoris insinuat».

la *Passió* com al *Memorial*. De tota manera, Alegre situa la seva visió en la tradició dels somnis que per virtut de la fantasia podien revelar veritats cabdals per al subjecte. És Boccaccio (*Genealogiae*, I, 31) qui recorda els cinc tipus de somnis de Macrobi, dos que no són interpretables: *insomnium* (mer residu de les passions corporals del dia) i *phantasma* o *visum* (imatges entre el son i la vigília); i tres que sí que serien susceptibles de ser interpretats: el *somnium* (vertader tresor de significats ocults), la *visio* (fidel mostra del que succeirà) i *oraculum* (aparició d'algun ésser conegut que profetitza el futur).⁴²

Però Boccaccio també recorda el neoplatònic Porfiri (citat per Macrobi), per al qual tots els somnis eren vers, i a través d'ells l'intel·lecte, alliberat de les passions, tendia a la divinitat: «sentiens quod anima, sopito corpore, tanquam paululum solutior in suam divinitatem nitatur et [...] verum aciem omnem dirigat intellectus, et non nulla videat et discernat, et plura videat quam discernat» (*Genealogiae*, I, 31). Boccaccio utilitza termes que també remetent a les teories mèdiques gregues sobre els somnis, a través de la cultura àrab.⁴³ D'aquesta manera, l'ànima humana podia rebre influències divines (o també astrals) a través de la fantasia o la imaginació quan quedava alliberada de la sensualitat durant el son:⁴⁴ tal com especifi-

42. El *Commentarium in Somnium Scipionis*. El passatge el transcriu Cingolani per a il·lustrar l'inici de *Lo Somni* de Metge (2006, 125-126). Cal, però, tenir present la menció que Macrobi fa de Porfiri. Vegeu també *ibidem* (51-52). No obstant la possible dependència de Boccaccio, Alegre reconeix explícitament en un passatge de les *Al·legories* a les *Transformacions* que havia après la classificació macrobiana de boca del seu mestre Giacomo Mirabella.

43. També a les *Esposizioni* BOCCACCIO (*Esposizioni sopra la commedia di Dante*, edició de Giorgio Padoan, a BOCCACCIO, *Tutte le opere di Giovanni Boccaccio*, volum VI. Milà: Mondadori, 1965, p. 170) indica: «il sonno, secondo che ad alcuno pare, è un constringimento del caldo interiore e una quiete diffusa per li membri indeboliti dalla fatica». Boccaccio es fa ressò (no és clar si directament) de l'escola salernitana i de Pascalis Romanus, qui manifesta (*Liber thesaurii occulti*): «in naturali enim sompno, sopitis sensibus et maxime noctu in frigidatur corpus exterius calefitque interius; unde contemplatio etherea animi ad suam latitudinem ac veram cognitionem conatur extolli» (*apud* GREGORY, Tullio: «I sogni e gli astri», a GREGORY, *I sogni nel Medioevo. Seminario Internazionale, Roma, 2-4 ottobre 1983*. Roma: Edizioni dell'Ateneo, 1985, pp. 114-115).

44. Especialment durant l'alba, quan s'han paït ja els aliments de la nit: és llavors quan la *uis imaginativa*, que rau al ventricle anterior del cervell (*cellula phantastica*), pot afinar-se i copsar la veritat (sobre la teoria dels tres ventricles, als altres dos dels quals es troben la raó i la memòria, vegeu FATTORI, Marta: «Sogni e temperamenti», a

ca Alegre al final de l'opuscle, és Déu, mitjançant la visió, a través de la virtut fantàstica, qui li ha mostrat aquelles dames per encendre la seva devoció.

Difícilment aquí la paraula *visió* pot tenir un valor merament bíblic –és a dir, una aparició– vinculat al «vigoreggiante tronco delle visioni nell'Antico e nel Nuovo Testamento», tal com ho expressava Vittore Branca. Aquest autor especifica que, durant l'Edat Mitjana, hi ha més aviat una tendència «a spostare la visione da un'impostazione strettamente religioso-prophetica (quale anche nella tradizione islamica non ignota in Italia) ad una più libera e letteraria, seppure ancora risolutamente morale»⁴⁵. La visió d'Alegre amaga més aviat un significat amarat de reminiscències de Macrobi, enriquït per la tradició mèdica mencionada, encara que el nostre autor no respecta plenament la classificació del filòsof.⁴⁶

L'al·legoria de les dues dames, doncs, queda delimitada en aquest marc, el de la visió o somni.⁴⁷ Però, d'acord amb una tècnica narrati-

---

GREGORY, *I sogni... op. cit.*, pp. 87-110). Com exposava Avicenna (Avicenna latinus, *Liber de anima*, IV, 2): «non sunt vera somnia plerumque nisi quae videntur in mane: omnes enim cogitationes hac hora quiescunt et motus humorum sunt finiti; cum vero virtus imaginativa fuerit in tali hora qua non impeditur propter corpus nec est separata a memoriali nec a formali; sed est compos illarum, tunc servitium imaginativae quo servit animae est quale melius esse potest» (*apud* GREGORY: «I sogni... », *op. cit.*, p. 115, nota 13).

45. BOCCACCIO, Giovanni: *Amorosa visione e altre opere*, edició de Vittore Branca, a BOCCACCIO, *Tutte le opere di Giovanni Boccaccio*, volum III. Milà: Mondadori, 1974, pp. 6-7.

46. Tampoc Boccaccio no segueix Macrobi de manera estricta, tot i que de vegades sembla retenir, en certa manera, el sentit propi de la classificació macrobiana per a *visio*, amb un valor clarament premonitori, en alguns passatges de les seves obres (vegeu BOCCACCIO, Giovanni: *Elegia di madonna Fiammetta*, edició de Carlo del Corno, a BOCCACCIO, *Tutte le opere di Giovanni Boccaccio*, volum V, tom 2, Milà, Mondadori, 1994, capítols I i II). Per una altra banda, al *Secretum* (I, 1), PETRARCA: *Secretum*, edició d'Ugo Dotti. Roma: Archivio Guido Izzi, 1993, p. 2) detalla que es troba en front d'una aparició, distanciant-se del somni: «Attonito mihi [...] contigit nuper ut non sicut egros animos solet somnus opprimeret sed [...] mulier quedam [...] incertum quibus viis adisse videretur». Felip de Malla, a les nombroses visions que descriu a les obres mencionades, no acostuma a referir-se a conceptes mèdics com la virtut fantàstica, de manera que cal entendre que es situa, per raons clares, a la tradició bíblica i profètica de les visions.

47. Com diu ORAZI, Veronica («Il Somni recitant lo procès d'una qüestió enamorada di Francesc Alegre: cornice onirica per un'allegoria di sapore umanistico

va audaç, no ens trobem amb els habituals estats de la vigília previs al son, en què el personatge se sent feixuc, incòmode, turmentat pels neguits amorosos o d'altre tipus (que sí que es poden trobar a la *Faula de les amors de Neptuno i Diana* i el *Somni*). Aquesta és fórmula habitual, deutora de la categoria macrobiana de l'*insomnium* (i en certa manera també del *visum* o *phantasma*), d'introduir el somni imminent (cf. *Corbaccio, Lo Somni* de Metge). Per contra, Alegre decideix capbussar el lector directament en la visió, tot presentant-li un lament que de seguida es revela que ha estat emès per una dona en absoluta desesperació. Encara que ja havia estat anunciada, en certa manera, a la dedicatòria, la identificació del personatge només se'ns revela per la rúbrica del capítol. Però narrativament es diferirà per a més endavant, quan s'indiqui també la localització de la dama, on es troba també el narrador.

L'ús de l'al·legoria en Alegre té una doble arrel. Per una banda, l'exègesi bíblica la considerava un dels quatre sentits possibles amb què explicar les Escripures, essent els altres literal, moral i anagògic. Alguns autors religiosos, però, com Ubertí di Casale o Felip de Malla, havien arribat a un alt grau de personificació de les al·legories de què se servien.⁴⁸ Per una altra banda, la tradició de la literatura sentimental la utilitzava abundantment i el propi Boccaccio havia considerat tots quatre sentits exegètics reductibles al de l'al·legoria, aplicant-li un valor gnoseològic suprem, dins d'una disquisició sobre la veritat filosòfica que bevia novament de Macrobi.⁴⁹ De tota manera, l'al·legoria mitjançant prosopopeies, com és la de les dues dames,

---

nella Barcellona della fine del XV sec.», a Associazione Ispanisti Italiani, *Sogno e scrittura nelle culture iberiche, Atti del XVII Convegno Associazione Ispanisti Italiani (Milano, 24-26 ottobre 1996)*. Roma: Bulzoni, 1998, pp. 289-304, aquí p. 300), tot analitzant el *Somni* del propi Alegre, serà «cornice onirica che funge da contenitore dell'allegoria».

48. VILLENNA: *Vita Christi*, edició de Hauf, *op. cit.*, pp. 40 i 50.

49. *Genealogiae*, I, 3: «poeta delectatus est tegere fabulis veritatem, cuius delectationis Macrobius super Somnio Scipionis scribens satis apte causam videtur ostendere cum dicit: "[...] sciunt inimicam esse nature apertam undique expositionem sui [...] a prudentibus arcana sua voluit per fabulosa tractari". [...] Insuper, rex precipue, sciendum est his fictionibus non esse tantum unicum intellectum [...]. Nam sensus primus [...] licteralis vocatus est; alii per significata per corticem, et hi allegorici nuncupantur [...]. Moralis [...] allegorice [...] anagogice [...]. Qui tamen sensus et si variis nuncupentur nominibus, possunt tamen omnes allegorici appellari».

funcionarà de manera paral·lela a una altra paràfrasi constant, de caire genuïnament teològic, com és el sistema figural o d'interpretacions: passatges i personatges de l'Antic Testament són interpretats d'acord amb els evangelis i amb el ministeri i Passió de Jesús. Les cites bíbliques veterotestamentàries se succeïran ininterrompudament, sobretot en boca de Teologia, com a tret definitori. La més destacada, i de fet axial, de les interpretacions és la que relaciona els primers capítols del Gènesi amb la Passió.

La primera, doncs, de les figures al·legòriques, Natura Humana, es plany de la caiguda del paradís a causa del pecat original. En la descripció que Natura Humana fa del paradís, hi ha una certa referència al *locus amoenus*, però amb un coneixement més o menys conscient del mite de l'edat d'or, d'Ovidi (vegeu la nota al text). Des d'aquest *locus amoenus* Natura Humana ha caigut a l'espai desèrtic habitual (cf. l'inici del *Corbaccio* i de la *Divina Comèdia*), que representa el domini de les passions sensibles sobre l'intel·lecte. Aquest desert es pot equiparar al primer dels deserts del misticisme, la via purgativa –assimilada als quaranta dies d'ascetisme que passà Jesús abans del seu ministeri–, en la qual es prescriu l'abstinència i l'austeritat respecte de la sensualitat i les necessitats corporals, identificada de vegades amb bèsties que assetgen el penitent.⁵⁰ Igualment Natura Humana es lamenta de les feres que l'espanten, «parts inferiors» de l'ànima, i la seva situació reflecteix en segona instància l'inici de la penitència que la durà a la unió perfecta amb Déu, en aquest cas, la Redempció mateixa.

Natura Humana és un personatge d'una certa rellevància en el gènere de la Passió perquè acostuma a figurar en companyia de Pietat o Misericòrdia i de Justícia, compartint amb elles un debat celestial sobre la necessària mort redemptora de Jesús. La disputa dialèctica com a element de gènere, amb la intervenció d'aquestes virtuts, deriva del començament de les *Meditationes uitae Christi*,⁵¹ que prové, al seu torn, del primer sermó *De Anuntiatione* de Bernat de Claravall, que tractava el passatge bíblic Ps 84, 2.⁵² A les *Meditationes*, Misericòrdia commou les entranyes de Déu, tot comptant amb l'auxili de Pau, mentre que se'ls oposen Veritat i

50. EIXIMENO: *Contemplació...*, *op. cit.*, p. 31.

51. GARCIA SEMPÈRE: *Lo passi...*, *op. cit.*, p. 57.

52. HAUF: *D'Eiximenis...*, *op. cit.*, p. 332.

Justícia.⁵³ Finalment Déu determina l'encarnació del seu fill per a garantir la salvació del gènere humà, que en aquest primer debat no és pas personificat.

Posteriorment, en modalitats diverses, el debat ha passat a altres obres com la *Istòria de Lo Passi en cobles*, en què Natura Humana és un personatge únic, i al *Sermó de la Passió* de Malla, en què Natura Humana és una cort formada per tres braços: el de la gentilitat, el dels jueus i el de la cristiandat. En el *Mascarón*, Llucifer emplaça el llinatge humà a defensar-se. En la *Istòria* la Justícia defensa la innocència de Jesús, però la Misericòrdia demana el seu sacrifici per amor per tal de salvar els homes, i «l'Umanal Llinatge» clama la pròpia salvació (vv. 2266-2876). De la mateixa manera, la Natura Humana d'Alegre demana pietat al Senyor per tal de ser redimida mitjançant la carn, però no dins d'un debat, sinó en la seva acció com a figura central de l'opuscle.⁵⁴

El contingut del discurs ofert pel personatge no abasta el concepte de Redempció fins més tard. En primera instància redunda en la desesperació de la pèrdua del paradís; però la Dama, Natura Humana, encara no coneix la causa de la seva desgràcia.

En un intermedi dels planys, Natura Humana camina envers orient, on troba una olivera, il·luminada per un fanal, amb un rètol, que li

53. Capítol II (vegeu bibliografia: PSEUDO-BONAVENTURA, *Vita...*, *op. cit.*). Per una banda, Misericòrdia demana que l'home, criatura racional, sigui compadit després del llarg transcurs de temps des de la caiguda de paradís; per una altra, Veritat es mostra intransigent envers l'error d'Adam, l'espècie del qual ha de desaparèixer irremediablement. Déu resol la qüestió tot fent llegir a Pau una sentència que determina la mort d'Adam (s'hi prefigura Jesús, unit amb ell mitjançant el concepte de gènere humà), per tal que ambdues virtuts antagoniques siguin satisfetes. De manera estrictament teològica cal tenir present sant Tomàs (*Summa Theologiae*, I, q 24): vegeu MALLA (*Memorial...*, *op. cit.*, II, pp. 49-50).

54. Seria possible establir una diferència al voltant del concepte de natura humana i redempció, entre la tradició de la passió, franciscana, i el vocabulari utilitzat per certa literatura dominica. Mentre per a la primera és important redimir la natura humana del pecat, per a autors dominics com Pero Martines o Vicenç Ferrer sembla remarcar-se la redempció del pecat mitjançant la mort de la carn humana, equiparada amb el mal (és una visió oposada, si bé no contradictòria). MARTINES (*Obras...*, *op. cit.*): «sia crucificada / la mia carn, cruel, innobedient» (*Contemplació com Jesuchrist...*, vv. 73-74), i tot l'esperit del *Mirall de divinals açots* (*ibidem*, capítol 9): «certament, per tots los cossos del mon, ni per tot lo mon, Deu la anima sua no volgue donar, la qual dona per l'anima de l'home. Mira quant es gran lo preu della, que no ab altre, sino ab la sanch del ffill de Deu rembre's pogue o degue».

donarà la clau. Es tracta d'un desplaçament habitual en les premisses del somni (cf. *De amore* d'Andreas Capellanus, el *Secretum* de Petrarca, el *Corbaccio*, i altres obres d'Alegre), especialment dins de la ficció sentimental, que desemboca en un arbre cèntric al jardí, en rememoració de l'arbre del paradís; igualment el rètol explica i ordena els elements que s'articularen en el somni. El rètol conté una cita bíblica (Ps 48, 13) ja utilitzada per Sant Agustí per remarcar la preeminència de l'home en la creació per damunt dels animals. És la distinció clàssica sobre l'ànima apetitiva i la intel·lectual, i la incontaminació de la virtut i el bé respecte de les passions animals, que es remunta al *Fedó* de Plató, però que per la via aristotèlica fonamenta el tomisme. El pecat original és interpretat com una caiguda des de la part superior de l'ànima a l'inferior.

Natura Humana pren consciència així, a través de la cita al rètol, del temps històric transcorregut, tot adoptant el compte d'Eusebi: 5.222 anys, des del moment de la caiguda o expulsió del paradís, que inicien l'anomenada captivitat. Enllaçant un seguit de cites bíbliques, Francesc Alegre comença a servir-se del conegudíssim mètode d'interpretació de l'Antic Testament aplicat a l'Evangeli: sistema figural i de preanunciació. Així, les escriptures serveixen a Natura Humana per a recordar a Déu els penats a l'infern, punt cabdal de la teologia de la Redempció, que referma la seva petició.

A mesura que avança en el seu raonament pren esperança (una de les tres virtuts teològiques) de ser redimida, tot recordant la profecia de les setanta setmanes de Dn 9, 27, i es reconforta pietosament. En aquest estat, entra en escena el personatge de Teologia, que no és equiparable a l'Església. Aquesta darrera figura és present a la *Istòria*, on té un paper minse, o al *Sermó de la Passió* de Malla, en què, dient-se esposa de Jesús, es compadeix de la sort d'aquest darrer, funcionant com una mena d'evocació de la verge Maria. En el cas actual, però, Teologia és un personatge superior, que ja en el *Memorial del Pecador remut* (capítol V) havia acudit, en un mode anàleg al text present, a la Verge en el seu patiment i predicava veritats precises per a la salvació i el retorn a la vida eterna. Si per a aquesta obra (com afirma el seu editor, Balasch) la conversa entre Teologia i la verge Maria és bàsic per a entendre la seva tesi, a la *Passió* d'Alegre Teologia ha de conduir tota l'exposició de la Setmana Santa. No inaugura, però, com al *Memorial*, un llarg debat entre la resistència sensual de la verge Maria contra la futura mort del seu fill i la processó de figures que li

argumenten la necessitat de la passió. En el nostre text no hi ha cap polèmica central, perquè de fet la mort ja s'ha produït, com Teologia anuncia de seguida a Natura Humana: «Jesús [...] en lo dia de hir [...] ha sostengut vituperosa mort». Ens situem, doncs, al dissabte, abans de la Resurrecció. L'obra pot rememorar aleshores còmodament els esdeveniments de la Setmana Santa, de la qual Natura Humana gaudeix ja el feliç resultat.

Tot reprenent, doncs, la profecia de les setanta setmanes, Teologia l'explica i passa a narrar la Passió a partir del conclave dels sacerdots jueus que determinen, incitats per enveja, la mort de Jesús. A partir d'aquí, Teologia estableix un paral·lelisme entre els dies de la creació i els de la Passió, que compta des de l'entrada de Jesús a Jerusalem, i inicia una narració encerclada dins de la mateixa narració. La Passió que condueix a la Redempció és, llavors, una «recreació» que restableix la Humanitat al seu estat primitiu. Aquest concepte (*imago recreationis*) es remunta a sant Bonaventura, que havia fet la Passió reflex de la creació divina i de la Trinitat.⁵⁵ Les interpretacions de Teologia enllacen les accions divines en la creació amb els actes principals de Jesús. Clou cada capítol el text bíblic: *Factumque uespere et mane dies* tot indicant el dia respectiu.

El diumenge, la llum inicial és el mateix Jesús entrant en Jerusalem enmig del goig popular. La divisió de la llum de les tenebres és l'ejecció dels venedors del temple i la neteja del sagrat recinte.

Més especulativa esdevé la comparació del segon dia, dilluns: la divisió de les aigües de la terra, o les aigües de dalt de les de sota, és la defensa feta per Jesús de l'adúltera en front de la hipocresia dels acusadors, que pensaven d'aquesta manera sorprendre'l en falta contra la llei. Es tracta d'un episodi que Alegre ha avançat al segon dia de la Setmana Santa, contradient l'evangeli que li serveix de font (Io 8, 1-11) i altres autors, que el situen abans del Diumenge de Rams (capítol 78 de la *Vita Christi* de Villena; capítol 57 de les *Meditationes vitae Christi*).

El dimarts Jesús emet un sermó al mont de les oliveres, amb la predicció dels durs temps futurs, que referma els deixebles en la fe, comparable a l'acció divina de fer verdejar la terra.

El dimecres Alegre situa el sopar a Betània i la unció, malgrat que normalment aquesta escena correspon al dissabte⁵⁶. Tot seguit ve la

55. VILLENA: *Vita Christi*, edició de Hauf, *op. cit.*, p. 34.

traïció de Judes, venut per trenta monedes, en consonància amb el text de Villena (capítol 141) i la *Història de santa Magdalena* de Joan Roís de Corella. Les comparacions que vinculen aquí la Passió al Gènesi són les del sol amb Maria i la lluna amb sant Joan, el deixeble estimat de l'evangeli de Joan, i el propi evangelista, així com l'autor de l'*Apocalipsi*, d'acord amb la interpretació de l'època. Alegre recorda que, segons molts, al sopar Maria devia ser instruïda per Jesús sobre el seu futur immediat i el valor de la Redempció. Aquesta hipòtesi té origen, si més no, en les *Meditationes vitae Christi*,⁵⁷ tot i que en aquesta obra l'anunci de la Passió adreçat a la verge Maria es produeix efectivament en un sopar a Betània, el dimecres, però no és pas confós amb aquell en el qual Jesús rep la unció, que té lloc, com s'ha dit, el dissabte anterior. Com bé indiquen les *Meditationes*, en front de la llacuna dels evangelis «hic potest interponi meditatio valde pulchra» al voltant d'una suposada conversa entre mare i fill.⁵⁸ Igualment, sant Joan és adoctrinat sobre les profecies al voltant de la vinguda de l'Anticrist i el judici final, les quals revelarà a l'*Apocalipsi*.

Aquí és anunciada, doncs, la compassió de Maria envers la futura Passió, la fermesa amb què conforta els cristians i el paper de mitjancera en la salvació que la cristiandat posterior havia de donar-li. Com a mitjancera havia arribat a postular-se la importància de la gràcia que la pròpia Maria podia atorgar als creients, i que havia d'ajudar a la gràcia divina. Paral·lelament es trobava ben viu el debat sobre la Immaculada Concepció, és a dir, la concepció sense pecat de la pròpia Verge al ventre de la seva mare, combatuda pels dominics i defensada pels franciscans. És possible trobar-ne esment en altres textos al voltant de la Passió, però no n'hi ha cap al present opuscle.⁵⁹

56. PSEUDO-BONAVENTURA (*Vita...*, *op. cit.*, capítol 59): «in ianuis passionis»; hi és present la verge Maria. També Roís de Corella (*Història de santa Magdalena*) i La *Vita Christi* de Villena (capítol 133).

57. PSEUDO-BONAVENTURA, *Vita...*, *op. cit.*, capítol 61.

58. Isabel de Villena (capítol 140) segueix parcialment les *Meditationes*, però transforma l'anunci en un desmai de Maria, que pressent la mort del seu fill, seguit d'un sermó de Jesús sobre el regne de Déu, més aviat reconfortador. Serà l'endemà dijous (capítol 142), en un dinar a Betània, que Maria apareixerà angoixada perquè coneix la Redempció i Jesús la consola. L'obreta la *Passió de Jesucrist (Passió... op. cit.*, p. 321) també situa el comiat dijous.

59. Per exemple en Malla, al *Memorial* i a un sermó sobre la Immaculada (BROCH: *Història...*, *op. cit.*, III, p. 375). Cf. la qüestió ja a *Lo Somni* (Metge 2006, 175-178), amb la transcripció de l'ordenança aprovada el 1390, que determinava la festivitat de

Isabel de Villena inicia la seva obra amb l'anunciació de la Concepció de la futura Maria.⁶⁰

El dijous compara la creació divina de la vida amb el sagrament de l'Eucaristia. Després es presenta l'oració a l'hort de Getsemaní, on Jesús profereix una exclamació (*transfer a me calix iste*) que revela la seva sensualitat, al·ludida al text com a «humanitat sua», i serveix com a mostra de vera encarnació en home, necessària per a la Redempció.⁶¹ A l'obreta la *Passió de Jesucrist* Llucifer dubta, precisament a causa d'aquesta frase, de la divinitat de Jesús.⁶²

Seguidament ve la detenció, amb especial atenció a Io 18, 6, en què es narra la caiguda al terra de la guàrdia quan Jesús es dona a conèixer, episodi recollit també per Villena (capítol 156) i la *Passió*

---

la Immaculada Concepció. El dominicà Joan de Montsó (atestat si més no fins al 1412) se singularitzà per la seva oposició al possible nou dogma, la qual cosa suscità la crítica de Joan Gerson (RIQUER – COMAS: *Història...*, op. cit., III, 382-383). Cal recordar els certàmens a la Immaculada Concepció, com el de 1486 (ibidem, 280-281 i 375). A Castella, les disputes no eren menys enceses, com mostren alguns versos de la *Vita Christi* del frare Íñigo de MENDOZA (*Cancionero*, edició de Julio Rodríguez Puértolas, Madrid, Gredos, 1968, pp. XXVII, 57, 147-149; vegeu allà bibliografia al respecte). Hi hagué discussions teològiques al concili de Basilea (1431-1438); però el dogma, com se sap, no es roborà fins al segle XIX. Aquest tema també apareix a *Lo somni* de Bernat Metge.

60. El propòsit feminista de l'obra de Villena, en resposta a *Lo Spill* de Jaume Roig, ha propiciat una certa quantitat de bibliografia (VILLENA, Isabel de: *Vita Christi*, edició de Vicent J. Escartí. València: Institució Alfons el Magnànim-Diputació de València, 2011, pp. 27-28).

61. En un passatge sobre l'oració en Jesús (també referit a Mt 26, 39, lloc evangèlic recreat aquí per Alegre), Sant Tomàs diu (*Summa Theologiae*, III, q 21 a 2 co): «Christus oravit secundum sensualitatem, in quantum scilicet eius oratio exprimebat sensualitatis affectum, tanquam sensualitatis advocata [...] ut ostenderet se veram humanam naturam assumpsisse, cum omnibus naturalibus affectibus». Però l'oració de Jesús no serà escoltada, perquè no prové de la seva voluntat simple, la regida per la raó, sinó d'acord només amb la voluntat de la sensualitat (subjecte a un supòsit: que no sigui contradita per la deliberació de la raó), la qual més aviat pot denominar-se vel·leïtat (*Summa Theologiae*, III, q 21 a 4 co): «Voluntas autem simpliciter hominis est voluntas rationis, hoc enim absolute volumus quod secundum deliberatam rationem volumus. Illud autem quod volumus secundum motum sensualitatis [...] non simpliciter volumus, sed secundum quid, scilicet, si aliud non obsistat quod per deliberationem rationis invenitur. Unde talis voluntas magis est dicenda velleitas». Vegeu MALLA (*Memorial...*, op. cit., I, p. 109), on es fa referència a les *Sentències* de Llombard, IV.

62. *Passió...* op. cit., p. 318.

de *Jesucrist*,⁶³ i que serveix per a reafirmar la lliure voluntat amb què Jesús accedia a la Passió.

Es resolen amb certa celeritat les primeres hores de detenció, tot prescindint de la negació de Pere, element ornamental sovint en altres Passions. El divendres conté un relat breu de la sentència divina que determina la mort de Jesús. És l'única referència als judicis o debats celestials o al·legòrics que al gènere de les Passions, des de les *Meditationes vitae Christi*, acostumen a servir de preàmbuls de la pròpia Passió. A la *Passió de Jesucrist*⁶⁴ el debat i la Passió constitueixen, successivament, dues parts d'una estructura bimembre, com també sembla succeir al *Memorial del Pecador*.⁶⁵ Alegre la resoldrà de manera força expeditiva, la qual cosa no succeeix en altres manifestacions de la Passió, en què resulta central, com evidència la tradició pseudo-jurídica del *Mascaron*.

Es fa una equiparació entre Adam, com a primer home, i Jesús, com a home-Déu capaç de desfer el captiveri a què l'error d'Adam havia condemnat la humanitat (a les *Meditationes vitae Christi* l'error és *praevaricatio*). Si Adam errà amb el seu cos sensual, és amb ell que Jesús, que per caritat s'ofereix a complir la pena corresponent, ha de redimir el gènere humà. Aquí es fa una referència a Adam *in absentia*, mentre que al *Memorial* de Malla Adam és un personatge intervinent i a la *Passió de Jesucrist* és el president de les Corts que determinen la sentència sobre Jesús. En el present opuscle, és Jesús mateix qui resol morir, tot recordant que du a terme la Redempció «per congruència de satisfacció» i no per necessitat. Alegre toca un lloc comú de la teologia que determina que la potestat de Déu és igualment superior a qualsevol de les opcions possibles per a salvar el gènere humà, i que per tant escull el procediment de la Redempció per conveniència amb la misericòrdia –com s'ha tractat amb anterioritat–, ja que l'home no pot auxiliar-se a si mateix, i amb la justícia, perquè no és possible condonar el deute del pecat original: «per observar y gualtat e vençre per justícia lo comun enemich»; i perquè és congruent a la bonesa divina i prové de la caritat de Jesús.⁶⁶

63. *Passió... op. cit.*, p. 323.

64. *Passió... op. cit.*

65. MALLA: *Correspondència... op. cit.*, pp. 101-102.

66. Balasch (MALLA, *Memorial...*, *op. cit.*, I, p. 133, nota 108) transcriu textos de Sant Tomàs (*Summa Theologiae*, III, q. 46 a 1 ad 3; però vegeu la qüestió sencera) i de Sant Agustí (*De Trinitate*, XIII, 10) prou il·lustratius al respecte.

Seguidament es passa a la narració de l'interrogatori de Pilat, que és també molt més breu que en altres obres. Igualment, la referència a la maldat dels jueus és mínima, només de manera presencial i concorde amb l'evangeli, que els fa culpables en darrera instància. La figura de Pilat és presentada, com és habitual en el gènere, sota una llum favorable. Alegre s'estalvia en definitiva reprovacions i criminalitzacions innecessàries, centrant l'acusació en els fariseus, que, de tota manera, són mers instruments de la Passió. En aquest sentit, tampoc no menciona l'esposa de Pilat, que havia advocat a favor de Jesús en virtut d'un somni (Mt 27, 19), però que era interpretada habitualment pels comentadors en sentit negatiu, com un agent del diable, que impediria la Redempció (vegeu *Mascaron, Memorial, Passió de Jesucrist*).

Hi ha una recreació més aviat modesta o breu en els trets desagradables de l'ascens de Jesús al Calvari i la crucifixió, i l'autor passa per alt figures dramàtiques com Simó Cireneu o la Verònica. Normalment en aquesta fase de la Passió s'arribava al clímax a partir d'Is 1, 16: «a planta pedis usque ad caput non est inventa in eo sanitas».⁶⁷ No obstant això, sí que esmenta els claus, la roba que es juguen a sorts els soldats i l'escarni dels fariseus i els escrivans. Per una altra banda, tenen rellevància especial i precisa la comanda de Joan i Maria feta per Jesús i l'anunci de salvació proferit al lladre a la seva dreta.

Teologia fineix el discurs tot reconfortant novament Natura Humana, que ja coneix el mode com ha estat redimida. Natura Humana es compadeix de la mort de Jesús, però agraeix la bona nova de la seva Redempció. Llavors Teologia la interromp. Introdueix la catàbasi de la creu, que condueix al sosteniment de Jesús a la falda de Maria, escena sense referent bíblic, però molt aprofitada per la iconografia i de certa tradició literària (és a dir, és una *pietà*). Comptem, per exemple, amb l'*Oració a la sacratíssima verge Maria tenint son Fill Déu Jesús en la falda devallat de la creu*, de Roís de Corella, editada a *Lo Passi en cobles*. De tota manera, sembla que Alegre supedita l'escena al gènere superior conegut com a compassió de Maria (o *compassio Mariae*), que es manifesta amb major amplitud. El plany de la Verge és més articulat i s'expressa d'acord amb trets característics: es produeix després de la baixada del cos de Jesús, hi

67. Cf. les vides de Crist, a HAUF: *D'Eiximenis...*, op. cit., pp. 378 i ss.

ha nombroses apòstrofes a personatges de la vida de la verge, Josep, Simeó, Elisabet, etc. El personatge de Maria, a través de la narració de Teologia, utilitza també cites bíbliques, no totes reduïdes a la pròpia història, com són les *Lamentationes Ieremiae*. Es clou així la narració, amb un element necessari la manca del qual el lector no hauria acceptat. Encara que Alegre abunda en trets dramàtics, el plany de Maria és més raonat que impulsiu, en front de la imatge de la verge en Isabel de Villena.⁶⁸ Teologia dóna fi al seu relat, de fet, amb la descripció de l'enterrament de Jesús, que encara queda emmarcat per la *compassio* de Maria.

Finalment, al darrer capítol, Alegre fa un pas rapidíssim fins a la realitat del narrador per abandonar el món al·legòric en què es troba, del qual torna en veure desaparèixer ambdues figures. Interpreta que la visió li ha estat enviada per Déu, tot fent un paral·lel amb el final d'altres obres amb contingut oníric que es clouen amb un propòsit d'interpretació (cf. *Corbaccio*). Es torna a adreçar a Mateu de Santcliment recordant-li el versicle de Job i l'opuscle conclou.

68. VILLENA: *Vita Christi*, edició de Hauf, *op. cit.*, p. 46.

EDICIÓ

[*PASSIÓ DE JESUCRIST* DE FRANCESC ALEGRE]

[1] [156r] A l'estimat germà Matheu de Santcliment,⁶⁹ Francesch Alegre en la Passió de Jesucrist.

Aquella veritat qui vista clarament farta nostre entendre al voler presentada nos tira en amar y tant com és entesa ensén la voluntat fins en aquell alt grau en qui de dues sens contrast se segueix voler y desvoler una mateixa cosa.⁷⁰ Aquesta basta en mostrar-nos la prova de aquella maravella que par sobrenatura transportant lo qui ama en la cosa amada, de manera que viu més en ella que no en si mateix sens freturar de les necessitats que nodreixen lo viure.⁷¹

Arribat a tan perfet amor,⁷² estigué Moysès vivint sens perdre⁷³ vida

69. Santcliment és el seu cunyat, però aquesta denominació, germà, és també usada a la *Resposta de Francesch Alegre a la demanda de Romeu Llull* (TORROELLA: *Obra...*, *op. cit.*, II, p. 251): «Del vostre germà Ffrancesch Alegre». També a Antoni de Vilatorca a la *Primera Guerra Púnica* (BESCÓS: *Francesc...*, *op. cit.*).

70. Sant Tomàs, *Summa Theologiae*, I-II, q. 28 a. 2 co: «*proprium est amicorum eadem uelle*». Alegre ha fet una hendiadis per a expressar voluntat («voler i desvoler»), a partir d'una construcció ja utilitzada amb anterioritat per Petrarca i Boccaccio, encara que amb sentit divers, i per ell mateix al *Somni*. Cf. Petrarca, als *Triomfs* (PETRARCA, Francesco: *Trionfi*, edició crítica de Guido Bezzola. Milà: Rizzoli, 1957. *Triumphus Cupidinis*, III, v. 46). Boccaccio al *Corbaccio* (edició de Giorgio Padoan, a BOCCACCIO, *Tutte le opere di Giovanni Boccaccio*, volum V, tom 2, Milà, Mondadori), parlant de les dones: «*Mobili tutte e senza alcuna stabilità sono: in una ora vogliono e svogliono una medesima cosa ben mille volte*».

71. Cf. *Sermó d'amor* (CÀTEDRA, *Amor...*, *op. cit.*, pp. 205-211): «la amor té tant poder, que [és] excessiu, qui és un veement arrepament en contemplació de la cosa amada: realment transporta tot lo amant en ella». Petrarca (citada pel mateix Alegre), sonet 15 i 92. ROIS DE CORELLA, Joan (*Tragèdia de Caldesa i altres proses*, edició de Marina Gustà. Barcelona: Edicions 62, 1985): «fengia la bella senyora tant contentament de mos passats servirs e presents paraules, que lo seu ésser en mi transpostava: tot lo que a sa volentat, persona e viure s'esguardava, abandonament deixà en discreció de ma coeixença»; al *Parlament o col·lació que s'esdevé en casa de Berenguer Mercader etc.* (intervenció de Berenguer Mercader): «si has errat, ensems he jo errat, puix en tu transportat era». Sant Tomàs, *Summa Theologiae*, I-II, q. 28 a. 2 co: «*Amans uero dicitur esse in amato secundum apprehensionem in quantum amans non est contentus superficiali apprehensione amati, sed nititur singula quae ad amatum pertinent intrinsecus disquirere, et sic ad interiora eius ingreditur. [...] amans est in amato aliter quidem per amorem concupiscentiae, aliter per amorem amicitiae*».

72. *Sermó d'amor* (CÀTEDRA, *Amor...*, *op. cit.*, 1989): «I en aquest unir de voluntats és la amor perfeta». ROIS DE CORELLA, *Parlament o col·lació que s'esdevé en casa de Berenguer Mercader etc.* (intervenció de Berenguer Mercader): «que paria

en lo mont de Oreb aquells quaranta dies que aprengué la ley de la boca de Déu.⁷⁴ D'ella visqué Sanct Pau per spay de tres dies.⁷⁵ Aquesta, privant los forans sentiments de lurs propis delits,⁷⁶ portà la Magdalena fins als peus de Jesús⁷⁷ y a Sant Johan al costat de la creu oblidat dels parills, ensès de gran amor ves aquell mestra seu que durament sens culpa veyà tan maltractat.⁷⁸ Y aquesta ab dobles forçes me ha mes en novell trebal, tirat per aquell deute de vera amistat qui a l'amich en justa demanda nos força de complaure,⁷⁹ per bé que conech ésser molt gran empresa voler parlar de tanta excel·lència y perfeta amor com nos [156v] mostrà Jesús, fill de Deu unigènit, en rembre nostres culpes sens fermament amar-lo.

Però fiant que, axí com lo rich apothecati de manejar precioses odós sens voler perfumar-se resta bé odorant,⁸⁰ tractant y recordant la granesa

---

un sol ànimo als dos cossos donàs contenta vida». Ibídem (intervenció de Joan Escrivà): «dues persones [...] eternal benvolença en una voluntat justa».

73. Pendre a l'*incunable* (en endavant *inc.*). Corregeixo segons sembla que fa més sentit.

74. Ex 3-4.

75. Act 9: 9. Cf. 1 Cor 9: 1.

76. *Forans sentiments* són, plausiblement, els cinc sentits, presents a la descripció habitual de l' enamorament, generada a partit de la vista (vegeu Boccaccio, *Genealogiae*, IX, 4). TORROELLA (*Obra...*, *op. cit.*, II, 216 i 218, nota): «après que per mijà dels forans sentiments e per opinades aprehensions són representades les coses al pensament, se engereix entre ells una intel·ligible potèncie de la ànima rational dita enteniment».

77. Es refereix a Io 19, 25. Segons explica Roís de Corella (*Història de Santa Magdalena*), Maria Magdalena és la primera de les santes per haver acompanyat Jesús a la creu. En segona instància, hi ha un ressò del passatge de Lc 10, 38-42, el qual s'interpretava com a indicatiu de la distinció entre la vida activa, respresentada per Marta, i la vida contemplativa, representada per Maria, ajaguda als peus de Jesús. Roís de Corella, *Història de santa Magdalena*: «e oblidada la gloriosa Magdalena de les coses totes d'aquesta present vida, als peus del rei Déu Jesús contemplat reposava». Els capítols 45-58 de les *Meditationes Vitae Christi* li dediquen un breu tractat; la *Scala de contemplació* de Canals (així com l'original del qual traduïa) posava molt l'accent en la preeminència de l'actitud de Maria sobre la de Marta (HAUF: «La Scala...», *op. cit.*, p. 105).

78. Io 9, 26-27. Mal tractar: QUER (*Estudi...*, *op. cit.*).

79. A la *Resposta a Romeu Llull* (TORROELLA: *Obra...*, *op. cit.*, II): «La verdadera y ferma ley de amistat a complaura los amichs de coses justes nos força». Com a referent es troba el llibre IX de l'*Ètica* d'Aristòtil o el comentari de Sant Tomàs, *Sententia libri Ethicorum* (IX, l. 9 n. 3): «quod dicitur de virtuoso, quod multa faciet gratia amicorum» etc. MALLA (*Memorial...*, *op. cit.*, I, 144).

80. Cf. MALLA (*El sermó...*, *op. cit.*, p. 163): «est enim Biblia sicut apotheca pigmentarii conficientis ex his que in ea sunt pigmentis universalis animi morbis

de tan aspras dolors y dignitat de tan grans beneficis tostemps me restaria, per la benignitat de l'universal regidor de nostres sacrets actes, més desig de servir-lo, e⁸¹ per ço a vós, estimat germà, qui raquest me aveu de posar en escrits alguna cosa qui us fes recort de la mort y dolorosa Passió del nostre Redemptor,⁸² vull endresar en persona de la humanitat sua⁸³ tant afligida aquell parlar de Job: *Miseremini mei, miseremini mei saltem vos amici mei quia manus Domini tetigit me (Iob XVIII)*.⁸⁴

A vós, a mi y a tots los remuts diu aquestes paraules l'ome Déu crucificat, coronat d'espines, clavat, batut e ascarnit y açotat. Après que, trobant-se la part sua sensitiva⁸⁵ per Déu desemparada quant a l'incorriment de penes y turments, ha⁸⁶ dit ab lo psalmista (*Psalmo XXI*): *Deus meus, Deus meus ut quid dereliquisti me*.⁸⁷ Veent-se en tal trespàs desemparat del Pare, los apòstols fugits, la potestat de infern contra ell desfermada, als que li són devots fa graciosa empra de humana pietat, perquè, pus sol demana trista compassió als mals que per tots passà, no li'n siam escassos alme[n]ys en estos dies que'ns presenta la Església los beneficis que tots havem atesos per la passió sua.

[2] [157r] De un gran plant de Natura humana supplicant per sa Redempció. Capítol I

«[D]espullada dels béns que en passat tenia, só forçada sentir l'estrem grau de misèria, destituïda, desemparada, sola. A tots dans e

---

acommodatas medicinas», citant Crisòstom, al principi de l'*Homilia super Matheum* i Eccli 38, 7. També MALLA (*Memorial...*, *op. cit.*, I, p. 204).

81. QUER (*Estudi...*, *op. cit.*) suprimeix la conjunció col·locant-la entre paréntesis. És possible hipotitzar un valor emfàtic, llatinitzant, derivat de la construcció coordinant copulativa polisindètica *et... et...* Aquest gir és utilitzat sovint per Boccaccio, per exemple (*Elegia di madonna Fiammetta*, *op. cit.*, III, 16): «e domandava e faceva domandare». Més endavant torna a succeir el mateix.

82. Recordatori de la passió de Crist, causa de l'obra. La ingratitude, ja vista al final del darrer paràgraf, ha de ser contrastada pel record i el reconeixment a la passió redemptora de Crist: «Ingrat te só, tant que'l grat de Tu'm nega; / desconaxent, stime poc ton çepstre, / tinch poch record quant amor fou la tua: / morir en creu per glòria donar-me» (LLULL, Romeu: *Obra completa*, edició crítica de Jaume Torró. Barcelona: Barcino, «ENC A 135», p. 120, *Obra contrita en estramps*). No altra és la raó del títol *Memorial del pecador remut* de MALLA (*Memorial...*, *op. cit.*, I, pp. 251-252).

83. Identificació entre la natura humana en Jesús i en els homes.

84. Iob 19, 21.

85. Cf. MALLA (*Memorial...*, *op. cit.*, I, pp. 106-107; 144-145; 247).

86. Ha] has *inc.*

87. Mt 27, 46 i Mc 15, 34, que remeten a Ps 21, 2.

perills abandonada en aquesta trista e miserable vall de làgrimes,⁸⁸ passe tan fatigós viure que ab temença de mort degun plaer me assegura, crexent va ma dolor ab lo recort de les prosperitats,⁸⁹ trista, que he perdudes, perdut he aquell loch que per mon habitat Déu donat me havia,⁹⁰ tan plasent y de delits acompanyat que meresqué per nom paradís de delits en la Santa Scriptura,⁹¹ y no sens gran rahó, perquè regne en ell ab lo ayre tremprat eternal primavera,⁹² mostrant diversitat de odoríferas flors que la spessa silva ab multitud de arbres verdejant representa,⁹³ ixen de una font quatre braços de aygua, regant les tendres herbes de aquella planura.⁹⁴ O ten plasent objecte de la vista! Cèssan en aquell loch ànsias e treballs, la art dels cochs no y és res estimada, pus a menjar per sostenir y en repar de l'humit radical baste l'arbre de vida: da que pres nodriment en lo temps necessari, si bé per ma natura fuy creada mortal, podia no mori[r].

»Mes vuy, desventurada de tants béns, sol lo recort me resta per créxer ma dolor, la terra que palsigue no sol ab trempat ayre no sent tostemps la

88. «Hic lacrimarum valle», de l'himne litúrgic *Salve Regina*. Metàfora habitual per a referir-se al món en front de la vida eterna. Cf. Roís de Corella, a la *Sepultura de mossèn Franci Aguilar i a la Història de Santa Magdalena*: «en la trista vall de llàgrimes d'aquesta miserable plorosa vida» (o recordeu el final de la *Celestina*).

89. Cf. les famoses paraules de Francesca da Rimini: «Nessun maggior dolore / che ricordarsi del tempo felice / nella miseria» (Dante, *Inferno*, cant V, vv. 121-123).

90. MALLA (*Memorial...*, *op. cit.*, II, pp. 118-119): «Los delits de paradís terrestre, qui és loch temprat e lo pus covinent que sia sots lo cel per natura humana, car fon fet per aquella».

91. *Paradisum uoluptatis*, Gn 2, 8 i 15; 3, 23 i 24.

92. Referència al mite de les Edats: «La terra per neguns instruments tocada liberalment produhia les coses al viure dels hòmens necessàries, sens neguna fadiga d'ells qui contents dels menjars naturalment creats cullian los fruyts del ceps salvatges e les erbes dels deserts les garrofes e mores e los glans cayent de l'arbre de Júpiter, durava tostemps primavera e regnant lo vent de ponent ab temprat ayre produhia flors de diverses natures, nades sens neguna sement, la terra no leurada prometia fèrtils messes e lo camp no renovat blanchajava per spigues prenyades de molts grans corrian rius de let e de dolcesa e la blanca mel stillava del vert romaní» (ALEGRE: *Transformacions...*, *op. cit.*; traducció d'Ovidi, *Metamorfosis*, I, vv. 89-112). Evidentment també cal notar la referència al tòpic del *locus amoenus*.

93. Romeu LLULL (*Obra...*, *op. cit.*, p. 202) a *Lo despropriament d'amor*: «Era lo loch una gran e plana praderia ab moltes verdes erbes e diverses flors ab fonts e aygües suaus que en aquelles nodriment daven». Vegeu també la descripció del *locus amoenus* a la *Faula de les amors de Neptuno i Diana* (PACHECO: *Novel·letes...*, *op. cit.*). Les *odoríferes flors* apareixen a l'epíleg de les *Transformacions*.

94. Gen 2, 10-14.

gentil primavera, ans aquell quart de l'any que [157v] li furta lo nom ab sovinejats desordes per servey del stiu e yvern sovint appar pïjor e nodreix malalties tan anemigues de mon repòs. En loch de aquelles flors són los carts y espines, qui offenen sovint a mos delicats peus, no tench lo fruyt de vida, ans só posada en tal necessitat que ab cansat⁹⁵ treball he de sercar lo viure e encara aquell no puch tant alargar que mort no enterrompa sovint la vanitat de mos folls pensaments».

Semblants paraules acompanyades de moltes làgremes y estroncats sospi[r]s, partint de cor plagat, e⁹⁶ estava yo escoltant, quant primer regoneguí lo loch on me trobave, ignorant la manera de ésser-hi arribat, a on girant los ulls a totes parts, viu una terra erma, seca, mal conrada, circuïda de aspres muntanyes estèrils y salvatges, plena de valls y spessos barranchs, cuberta de boyra y de negre fumada,⁹⁷ no emperò tan gran que no pogués la vista per ella res comprendre, que mirant al través viu una dona prou gran de estatura, la cara venerable,⁹⁸ el continent cansat, vestida de un manto burell tot esquinsat,⁹⁹ lo cap velat de aspres tovalloles, a qui tam prest no viu quant coneguí que era sua la veu que oïda havia, perquè paria bé dona posada en tribulació. Volia-li parlar, mes aturí'm veent que continuava lo plànyer comensat y deya axí:

«O Déu omnipotent e Pare misericordiós, serà axí perduda la vostre pietat que no aja repar la mia malaltia? Il·luminau, Senyor, la lum de mon

95. Cansat] causat *inc.*

96. QUER (*Estudi...*, *op. cit.*) elimina *e* (perquè considera la hipòtesi que «partint» es derivés, per error de l'impressor, de «partien», i en aquest la conjunció copulativa *e* s'hi escauria). Malgrat que dins d'aquest context resulta més difícil, crec que és possible entendre *e* dins d'una construcció copulativa polisindètica, tal com ja s'ha vist amb anterioritat.

97. Boccaccio, al *Corbaccio*, *op. cit.*: «Conobbi me dal mio volato essere stato lasciato in una solitudine diserta, aspra e fiera, piena di salvatiche piante, di pruni e di bronchi, senza sentieri o via alcuna, e introniata di montagne asprissime e sì alte che colla loro sommità pareva toccassono il cielo». Més endavant l'esperit explica: «Questo luogo è da varii variamente chiamato; e ciascuno il chiama bene: alcuni il chiamano il laberinto d'Amore, altri la valle incantata, e assai il porcile di Venere, e molti la valle de' sospiri e della miseria».

98. Cf. a Petrarca, *Secretum* (1,1), aparició de la Veritat: «Mulier quedam inenarrabilis etatis et luminis, formaque non satis ab hominibus intellecta [...]. Virginem tamen et habitus nuntiabat et facies.»

99. Rois de Corella, *Història de Santa Magdalena*: «Deixant de la vanitat d'aquest món les pomposes riques vestidures, amb un mantell burell coberta.» A la *Sepultura de mossèn Francí Aguilar*, és Temprança qui es vesteix amb la dita roba. Al *Despropiament d'Amor* de Romeu LLULL (*Obra...*, *op. cit.*, p. 214), el narrador, quan entra al servei d'Amor, és vestit d'un mantell d'aquest material per Treball, ministre de Cupido.

entendre, faent-me conèixer clar [158r] per què són tan rebel·les les parts inferiors a la voluntat mia, que obeir solían, per què tem are yo los animals a qui senyorejava,¹⁰⁰ per què de reyna só tornada serventa».¹⁰¹

E, tals raons continuant, dreçava lo camí de sos passos a la part de levant,¹⁰² on a la branca de una oliv[e]ra¹⁰³ penjava un faró, per qui lo loch veý de aquell arbre apparia més clar. Seguia-la de luny per veure què faria, pensant que ha tals comesos no podia mancar fi de gran maravella. Sota aquell faró en la socha de l'arbre en una planxa d'or vert esmalt estaven sculpides les paraules següents: «*Homo cum in honore positus esset non intellexit comparatus est iumentis*».¹⁰⁴ Per lo legir de les quals paraules coneguí que s'envergonyí la dona qui plorava e, descobrint ab son parlar la causa de l'envergonyiment, dix ab la veu plorosa agenollada y batent-se los pits:

100. Els animals, com a al·legoria de les passions de l'ànima sensitiva i del pecat que s'hi relaciona, es troben ja al cant I de l'*Inferno* de Dante (vv. 32 i ss.). A Boccaccio, al *Corbaccio*, *op. cit.*: «E oltre a questo mi pareo per tutto, dove che io mi volgessi, sentire mighi, urli e strida di diversi e ferocissimi animali: de' quali la qualità del loco mi dava assai certa testimonianza che per tutto ne dovesse essere [...]». Roís de Corella, *Parlament o col·lació que s'esdevé en casa de Berenguer Mercader etc.* (intervenció de Joan Escrivà): «Los animals feroces se lleixaven de moure llurs apetits, quietats en la lamentable veu [d'Orfeu]». Més endavant (ibídem, Guillem Ramon de Vilarrasa): «Els animals, de raó exempts [...] jamés en llurs obres passen los límits que llur instint natural e condició els comporta». Com s'ha dit, els animals són presents a la via purgativa del misticisme, el primer dels deserts: «Lo primer és bo, on trobaràs Jhesús menat per lo Sant Sperit, ab poca vianda, ab moltes spines e ab cavorques de bèsties feres devant ell cridant e udulant, que demostren que en lo desert de penitència se deu pendre poca refecció, aspra tribulació, e loch on se puxa fer digna seperació» (EIXEMENO: *Contemplació...*, *op. cit.*, p. 31).

101. Servitud respecte dels plaers. Fiammetta descriu el seu canvi d'estat en caure en la passió amorosa: «questo fu quel giorno nel quale io prima, di libera donna, diventai miserissima serva» (BOCCACCIO, *Elegia di madonna Fiammetta*, *op. cit.*, I, 6). Pero MARTINES (*Obras de Pero Martínez*, edició de Martí de Riquer, Barcelona, CSIC, 1946, p. 53) al *Mirall de divinals assots*: «Sabs que la condició humana vuy regna e dema servex, vuy mana e dema prega, vuy resplandex de robes, or e argent e dema torna escura, proffunda e abatuda»; però el tractament és força diferent, sembla que dominicà: la natura humana ha de ser mortificada per ser redimida.

102. Cf. Roís de Corella, en la *Sepultura de mossèn Franci Aguilar*: «girí a l'orient lo començat viatge».

103. La significació precisa s'escapa, però cal tenir present la figura del xiprer, desenvolupada per Alegre a la seva *Resposta a Romeu Llull* (TORROELLA: *Obra...*, *op. cit.*, II), en la qual es mostren totes les virtuts teologals, morals i cardinals. Cf. també MALLA, a *El sermó...*, *op. cit.*: «lo títol de olivera que significa pau».

104. Ps 48,13. Cita variada: «Et homo cum in honore esset non intellexit comparatus est iumentis insipientibus».

«*Tibi soli peccavi et malum coram te feci.*¹⁰⁵ Senyor, ara coneix la causa de mos mals per la desconexença que yo, vil peccadora, he contra vós mostrada apartant-me de vós, incommutable bé, per aquest preterible¹⁰⁶ y sense fermetat. O, com és raonable que senta yo contrast en la part sensual, pus volguí contradir a vostre increada y santa voluntat! Com són discrets los animals salvatges¹⁰⁷ que s'alsen contra mi, pus yo pensí alsarme contra vostre poder! Desig ésser yguat a vostre majestat en saber y entendre, mes l'ombra de ignorància me ha segats los ulls y me ha fet elegir la part que més me danya,¹⁰⁸ volia ésser reyna e trobe'm subjugada a l'orrible peccat, lo pus [158v] cruel, inich, perverç, Senyor de la mundana espera, perquè dóna en paga als que més lo servexen interminable pena.

»Però, Senyor, racort-vos de la ley de gran misericòrdia que per part vostra David ha promulgada en lo L psalm: *Quia cor contritum et humiliatum Deus non despiciet.*¹⁰⁹ Gran és estada la iniquitat mia, mes major és, Senyor, la vostre pietat. Cinch-mília CCXXII anys¹¹⁰ ha que és continuada la captivitat mia segons lo compte del venerable Eusebi: desliurau-me, Se[n]yor, que axí us ne requeran aquells fills meus qui han viscut en esperança de la Redempció que Vós sol podeu fer per satisfer a l'offès infinit.¹¹¹ E, si voleu, Senyor, preservar yguat en satisfer per les mies grans culpes y ab aquella sentir yguat turment al delit que sentí, com Vós siau Déu increat, immenç e impassible, serviu-vos-ne, Senyor, en aquesta gran obra, per qui serà mostrat més lo vostre poder que en la creació, com sia més justificar lo peccador que crear cel ni terra.¹¹² Oïu

105. Ps 50, 6.

106. Preterible] Preterrible] *inc.*

107. BOCCACCIO al *Corbaccio*, *op. cit.*: «E oltre a questo mi pareo per tutto, dove che io mi volgessi, sentire mughi, urli e strida di diversi e ferocissimi animali».

108. Romeu LLULL (*Obra...*, *op. cit.*, p. 120, vv. 21-22), *Obra contrita en stramps*: «¡Tu m'as creat creatura tan noble, / ton ver semblant ab lo liber arbitre! / Fuig de la lum e vaig per les tenebres, / ja só fet sech per continuu mal veure».

109. «Cor contritum et humiliatum, Deus, non despicias», Ps 50, 19.

110. *Passió...* *op. cit.*, p. 320: «esdevengut s'es en lo regna de Judea, en la ciutat de Iherusalem, en l'any de començament del mon v. milia CCXLIII». PSEUDO-BOVAVENTURA (*Vita...*, *op. cit.*): «cum per longissima tempora ultra spatium quinque milium annorum miserabiliter iaceret genus humanum». Referit a l'encarnació, la triga de l'acció divina a favor de la Humanitat és un tòpic teològic com evidencia un passatge de la *Vita Christi* d'Eiximenis (HAUF: *D'Eiximenis...*, p. 163), que s'emmiralla en el comentari de sant Bonaventura a les *Sentències* de Pere Llobard.

111. Déu. Hi ha una expressió gairebé igual a la *Faula de Neptuno i Diana*, referida a Cupido (Pacheco, 1970). Vegeu també MALLA (*Memorial...*, *op. cit.*, I, p. 9).

112. MALLA (*Memorial...*, *op. cit.*, II, p. 84): «Més és justificar un peccador que crear los cels e tot lo món, hoc encara los àngels». Com molt bé explica el passatge de Sant Tomàs citat per Balasch (*Summa Theologiae*, I-II, q. 113, 9) no es parla en sentit absolut sinó proporcional.

los doblats crits dels que són en lo lim: “*Vtinam dirumperes celos et descenderes*” (*Ysaye* LXIII).¹¹³ Altres ab junctes mans cridan mirant lo cel: “*Rorate celi desuper et nubes pluant iustum*”, e girats a la terra diuen continuant:¹¹⁴ “*Apperiatur terra et germinet salvatorem*” (*Ysaye* XLV). Vense-us, Senyor, aquella pietat qui governa los nobles e, si vera noblesa és virtut ab potència per lonch temps antiquada,¹¹⁵ Vós sol sou lo ver noble qui sou omnipotent¹¹⁶ y *antiquus dierum*, segons diu Daniel,¹¹⁷ la vo[159r]stra antiquitat és impreterible eternitat.

»Perdonau-me, Senyor, si vull ab Vós un poch tenir-me a raons, tots los metges affermen que les grans malalties per lo camí contrari d'on lo mal comensa han de ésser curades.¹¹⁸ Perversitat de prava voluntat és lo mal que'm tormenta, y en aquesta, Senyor, no só estada forçada, ans de pur beniplàcit yo mateixa me cuytí, perquè és necessari que Vós, subiran metge,¹¹⁹ si curar-me voleu, torneu ma voluntat dretament y de pur grat amar-vos, y açò prest haureu acabat prenent ma carn, passant per mi treballs y rement mas offenses, que una sola via basta en fer amar los molt desconaxents e és sentir que sien per altre molt amats.¹²⁰ Qual major amor me podeu amostrar que, en una persona unint home ab Déu, sostenir per mi mort? Qui porà ignorar tan públich benifici? No gosara, Senyor, fer-

113. Is 64, 1.

114. Diu encontinuant *inc.* Si es respecta la lectura de l'incunable, podria hipotitzar-se un calc del llatí *dicit incontinenti*, de l'editor o del mateix autor, ja que es tracta de dos passatges successius d'Isaïes, Is. 45, 8.

115. Cf. *Resposta a Romeu Llull* (TORROELLA: *Obra...*, *op. cit.*, II, 248): «Si honor és reverència feta en reverència de virtut e testimoni és de cosa acabada, virtut acabada per acte fa ésser honor en acte. E com sia forma lo que fa ésser altre, és la virtut vera forma de honor». És evident el llenguatge de caire aristotèlic.

116. Cf. Parlament de David, pel braç dels nobles, a la *Passió de Jesucrist* (*Passió...* *op. cit.*, p. 319): «Axi que Ihesu Xrist muyra per lo poble. Car aço es propietat dels nobles de morir per la quosa publica e axi es declarat en les ystories romanes». És clar que Alegre té debilitat per les virtuts cavalleresques. A la seva *Resposta a Llull*, aprofita la inclusió de les quatre virtuts cardinals (de la filosofia estoica, assimilades pel cristianisme) per fer menció de la victòria de batalla a ultrança i de victòria de batalla campal obtinguda «per mort d'altre capità» (opima), abans de dedicar algunes paraules a la memòria d'alguns generals romans.

117. Dan 7, 22.

118. Fonament hipocràtic de la cura per contrari.

119. Jesús com a metge, cf. MALLA (*El sermó...*, *op. cit.*, p. 172); MALLA (*Memorial...*, *op. cit.*, I, p. 106).

120. Cf. Roís de Corella, al *Parlament o col·lació que s'esdevenc a casa de Berenguer Mercader* (Joan de Pròixita): «Aquells qui seguint la condició humana amen, los delits del cos solament acullen quan són certs posseir la volentat de la que amen: e no l'estimen, sinó perquè és senyal que són amats d'aquella qui a son voler s'abandona».

vos tan gran requesta, sinó per Salamó, que en boca del fill vostre m'a molt confortada, dient-me de part sua: "*Delicie mee esse cum filiis hominum*" (*Proverbiorum octavo*).¹²¹ De assí pren nodriment la mia esperança, ne pens que tarde molt la Redempció mia, que ja passa lo temps posat per Daniel, per nombre de semmanes qui són setenes d'anys, quant dix (*Danielis viii*): "*Post abdomodas sexaginta duas occidetur Christus*".¹²² O gran dolor passant les forces de ma flaqua natura! Morrà per mi, creatura tant [159v] vil, lo fill de Déu, si pus li plaurà mirar a ma culpa. Alegra't, doncs, trista carn, elegida en lo lit de la desonestat, pus speres de prest sentir la veu del bon metje Jesús dient: "*Tolle grabatum tuum et ambula*"».¹²³

Y passant tals paraules, ab la cara alegra, alçada en sos peus, mirava a migjorn com a persona que spera sentir nova molt desijada, y après, sovint prostant en la terra, alçant los ulls al cel, replicava dient ab cara confortada:

*-In te, Domine, speravi: non confundar in eternum.*¹²⁴

Bé coneguí aquella hora que era aquesta nostra mare, la miserable de Humana Natura, y, recordant-me que de sos mals me tocava gran part, comencí alegrar-me per tan gran speranza com en son gest mostrave, sens que no gosí may metre-la en rahons.

[3] Del rahonament de Humana Natura ab la Tehologia, qui en figura de altre dona en aquell loch aparegué. Capítol II

Axí estàvem la mesquina Natura Humana e yo attents, ella al que sentia y sperava, e yo al que sos actes senyalaven, quant li viu ab humil continensa inclinar los ginolls e lo cap devant una altra dona reverent qui fon apareguda novament a ma vista. La cara elevada en contemplació dels cants divinals dava senyal de la agudesia del seu enteniment,¹²⁵ la

121. Pr 8, 31.

122. «Post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus», Dn 9, 26. Cf. *Passió...* op. cit., p. 320.

123. Jo 5, 8.

124. Ps 30, 2.

125. Copla VI de *Celebrant un amor virtuós i feliç*, de LLULL (*Obra...*, op. cit., pp. 183 i 186): «L'ome grosser qui desige saber / servesc amor, en aquell ferm contemple, / e contemplant entrarà dins son temple / hon és enclòs lo desigat esper; / entrat en ell pexerà son voler, / l'enteniment elevat en alt compendre / e doctorat per lo subtil entendre / lançarà part de si l'àbit grosser». Com exposa Torró (*ibidem*), té concomitancies religioses, aprofitades per a l'enaltiment de l'amor mundà, com en Ausiàs March. En la present obra, es troben exemples nombrosos en què es conjunimen els aspectes especulatiu i devot de contemplar, que és un acte que fonamenta no només el cristocentrisme del gènere de la passió franciscana sinó la *Devotio moderna*.

roba ab la gran falda de vellut carmesí,¹²⁶ les mànegues ubertes y restants parían enforrades de erminis molt blanchs, tenia com a rey[160r]na en lo cap y ab dues mans aportava molt alt la forma de la creu.¹²⁷ Y començà ab so de tals paraules confortar a la primera dona, qui s'era spantada quant la viu ab la creu, tement-la com a real persona no vengués per punir ab tal turment, càstich dels crimosos, los seus mals y grans culpes:

«O gloriosa culpa, pus que has merescut tan noble Redemptor! Alegra't, trista mare de tots los fills de Adam, solta és la empara, pus que lo fill de Déu, constituït fermaça,¹²⁸ ha de pur grat pagat lo que furtat no havia. Aquella justa y reverent persona de Jesús, qui may no feu peccat, en lo dia de hir per tu y per tos fills ha sostengut vituperosa mort. Bé has tengut lo compte posat per Daniel descrivint lo temps just de ta Redempció, que ara som en lo mig de aquella setmana de qui dix a nou capítols *confirmabit autem pactum multis abdomoda una: et in dimidio abdomode defficiet hostia et sacrificium et erit in templo desolacio*,¹²⁹ segons s'és tot complit en la mort del Messies. Y, per dar-te a entendre que per aquelles setanta setmanes són enteses setenes de anys qui fan [C]CCCLXXX anys, fon designat lo temps en qui devia morir lo fill de Déu en Natura assumpta. Nota en lo dit capítol de Daniel que l'àngel fa tres parts de aquestes setmanes, ço és en set, en sexanta-dos y en una, segons diversos actes que en tals spays següen fins a morir Jesús, perquè diu *animaduerte: ab exitu sermonis ut iterum hedificetur Hierusalem abdomode septem, et iterum hedifi*[160v]*cabuntur platee et muri et post abdomodas sexaginta*

126. Roís de Corella, *Història de Santa Magdalena*: «E per ço l'Església santa ab mantell d'ardent carmesí la [Magdalena] representa, senyalant l'excel·lent inflamada amor que ella, devotíssima, en aquest món portava a la Font de pietat, Jesús». ALIGHIERI, Dante (*Vita Nuova*, edició de Manuela Colombo. Milà: Feltrinelli, 1999, p. 35): «Apparve vestita di nobilissimo colore, umile e onesto, sanguigno».

127. La figura aporta uns elements significatius que com un lema manifesten més clarament la seva identitat: és una forma de representació pròpia de l'art escultòrica religiosa. El mateix procediment a Roís de Corella per a presentar les tres virtuts teològiques i les quatre cardinals (*Sepultura de mossèn Francí Aguilar*), que són escultures en un mausoleu.

128. MALLA (*Memorial...*, op. cit., I, p. 119): «Aquest tan greu mal no li ve per colpa alguna sua [...] mas ha feta fermaça a l'home peccador, e qui no pot cumplir ni pagar lo gran deute del primer peccat del pare Adam, e divina justícia, no podent-se reintegrar de la offensa del principal demanant a aquell, car no y basta ço que és ni què ha, com fes de tot quant actualment possehís e per sa indústria haver o adquirir poria, manà executar la fermaça». També a MALLA (*Memorial...*, op. cit., I, p. 247) i MALLA (*El sermó...*, op. cit., p. 171).

129. «Confirmabit autem pactum multis ebdomas una: et in dimidio ebdomadis defficiet hostia et sacrificium et erit in templo abominatio desolationis», Dn 9, 27.

*duas occidetur Christus, y poch après continua dient: confirmavit autem pactum multis abdomoda una etc.*¹³⁰

»En les set setmanes primeres, que són XLIX anys, fon rehedificada la ciutat de Hierusalem *in angustia temporis*,¹³¹ per lo contrast dels enemichs. En les sexanta-dos que fan CCCCXXXIII anys, habitaren en ella. Aprés dels quals, ço és, en la següent setmana, devia ésser mort lo Crist untat rey e messies. Las LXII setmanes dites acabaren en lo baptisme de Jesucrist, qui fon començ del trenta-cinquén any sobre ls dits XXXIII y de la derrera setmana, de qui dix l'àngel que confirmaria pacte ab molts. Aquesta setmana, qui són set anys, ajustada ab les altres, fa compliment al nombre de CCCCLXXX. Era Jesucrist quant rebé lo sant baptisme de edat de XXVIII anys e mig, prehicà tres anys e mig y foren trenta-tres. Y lavors, en lo mig de aquesta setmana, sostengué dura mort y fon posat lo temple en desolació que per punir tal mal fon destruyt per lo poble romà, en què's complí lo que dix Daniel en lo mateix capítol *sanctuarium et civitatem dissipavit populus cum duce venturo*.¹³²

»Donchs, alegra't, Natura humana, no't spante la creu, que ella, que solia servir a castigar los hòmens crimosos, serà posada en lo front dels grans reys en senyal de honor, y per fer reverència al fruyt que ha portat y en ço que'ns presenta Jesús crucificat la devem adorar».

E axí hoý que, agenollada ab los braços croats, li dix nostra Natura:
 «O [161r] *crux, aue, spes unica,*
hoc passionis tempore,
auge piis iusticiam
reisque dona veniam». ¹³³

Y, girant-se après a la dona qui portava la creu, se isqué en tals paraules:

«O venerable y santa Theologia, o musa¹³⁴ gran de l'eternal Pernaso, o lum dels cechs, guiau la via mia, que la profunditat de tan ampla sciència com asenyalen vostres plasents raons ha a mi descubert lo que la pompa gran de tan noble vestir que portar no solian amagat me tenia. Reyna de

130. «Animadvertite: Ab exitu sermonis ut iterum aedificetur Ierusalem, usque ad Christum ducentem hebdomades septem et hebdomades sexaginta duae erunt; et rursum aedificabitur platea, et muri in angustia temporum. 26 Et post hebdomades sexaginta duas occidetur Christus [...]. 27 Confirmavit autem pactum multis hebdomoda una», Dn 9, 25-27.

131. Dn 9, 25.

132. «Et civitatem et sanctuarium dissipabit populus cum duce venturo», Dn 9, 26.

133. De l'himne *Vexilla regis prodeunt*, de l'ofici de Divendres Sant (composició de Venaci Fortunat).

134. Musa] must *inc.* Corregeix QUER, *Estudi...*, *op. cit.*

les ciències¹³⁵ veritat infalible, vós qui tot ho sabeu, preneu treball, Senyora, de comptar-me per orde la passió de mon spòs Jesús, e yo de vostra part fer n'è après alegres aquells fills meus qui han viscut en sperança del ver mediador entre home y Déu».

Consentint la sancta Theologia a tan justa e piadosa demanda començà tal liçó.

[4] Recita la Theologia la congregació del consell ab qui deslberaren la mort de Jesús e partex la Redempció [en] sis dies responent als sis primers de la creació. Capítol III

«Crexent la veritat de la fe y doctrina de Jesús, confirmada ab multitud de miracles donats per resposta en testimoni de la sua divinitat als dexebles de sant Johan, com lo interrogassen si era ell lo Messies promès, responent-los, digué: “Recitau a Johan lo que haveu vist e hoÿt”. Que segons sant Matheu, en lo onzè capítol, era veure los cechs, caminar [161v] los contrets, restar nets los lebroso, los sorts cobrar lo hoÿr y resuscitar morts, y testimonis bastant per a mostrar potència divina.¹³⁶ Mes ab lo créxer de tan grans maravellas, crexia la enveja dels phariseus e prínceps perquè reprenia Jesús lurs ypòcritas e falses cerimònias, la qual trista enveja, prevista en spirit per lo gran patriarcha, fon nomenada la pijor de las feras, quant dix (*Genesis xxxvii*): *fera pessima comedit eum, bestia devoravit Ioseph*.¹³⁷ Aquesta cruel fera qui matà a Joseph, liurant a dura servitut lo pus just dels fills de Jacob, ha liurat Jesucrist, lo pus just dels fills de Adam, a mort vituperosa, instigant les penses dels inichs fariseus a congregació de aquell perverç consell, en lo qual preposaren, segons diu sant Johan en lo xi capítol, dient congoxats y torbants: “Què fem? Aquest fa molts senyals. Si-l dexam, seguirà'l tot lo poble y ab desig de senyoria pendrà títol de rey, per on indignats los romans destruÿran a tots y guastaran la terra”.¹³⁸

»Presidían en aquesta celerada conspiració Annà y Cayphàs,¹³⁹ antigament figurats per Symehon e Leví, da qui ells devallaven, e scampadors de la sanch de Zecheu, esposat de Dina, lur germana; y axí Annà y Cayphàs, instigant y tractant, foren escampadors de la sanch de Jesús, esposat de Natura Humana (trobaràs la figura: *Genesis xxxiii*).¹⁴⁰ E

135. Expressió comuna. Cf. Rois de Corella, al *Parlament o col·lació que s'esdevé en casa de Berenguer Mercader etc.* (Berenguer Mercader): «Senyora de les ciències, sacra Teologia».

136. Mt 11, 5.

137. Gn 37, 33.

138. Io 11, 47-48.

139. Cf. MALLA (*Memorial...*, *op. cit.*, I, p. 246).

140. Gn 34. Zecheu és Siquem.

aprés que en aquest consell foren parlades y mal tractades moltes maneres per condemnar lo fill de Déu a mort, alçat Cayfàs en peus, conclogué en tal forme: “Espedient és [162r] que un muyre per lo poble e no peréscan tots aquests.¹⁴¹ És mon parer e irrevocable determinació la manera de la mort sia remesa a la agudesada de vostra esvellada astúcia”.

»Tots, tenint-lo per bo, afermaren son dir: *et ab illo die cogitaverunt ut interficerent eum*.¹⁴² Mes temien lo poble, y así hagué compliment aquell mal que temia Jacob quant dix (Genesis xxxviii): *Symeon et Levi fratres, vasa iniquitatis bellancia, in consilio eorum non veniat anima mea et in cetu illorum non sit gloria mea, quia in furore suo occiderunt virum*.¹⁴³ No temia¹⁴⁴ lo vell Jacob –qui, dites tals paraules, poch après acabà los seus dies– de caure en la ira de aquells, mes són paraules dites en profecia dels celerats Annà y Cayphàs, del trip de Leví, devallant de aquells ab qui lo prom parlava, tement la mort y dura passió del Redemptor Jesús, qui fon deslberada en lo predit consell, e après en la Pàsqua executada contra lo lur voler, qui matar no-l volien en lo jorn de la festa. Mes Déu omnipotent disponé, per medi de lur malícia, que responés lo figurat ab la figura e que, axí com la imolació de l’anyell era celebrada per la exida de Egipte en luna plena de març, la immolació de Jesús, anyell immaculat, fos en luna plena de març executada, complint la exida del carçre de infern figurat per Egipte.

»E nota, per dar o[r]de al que té a comptar, que Déu, eternal creador, no sens misteri, en la creació volgué posar sis dies per correspondre ha altres sis en qui complí la recreació, comptant lo primer del dia que Jesús pú[162v]blicament tornà en Hierusalem, de on se era apartat aturant en la ciutat de Efrém la hora que sentí haver deslberat de donar-li la mort.¹⁴⁵ Y fon aquest lo jorn quant lo reberen ab festa enramant los carrers e cridant los infants, perquè de aquell dia avant públicament aturà en Bethània o en Hierusalem, no posant per sa part algun contrast a la mort que donar-li volían, en què-s verificà lo dir de Ysaïes liii: *oblatus est quia ipse voluit*.¹⁴⁶ Alça, donchs, les orelles, o Natura remuda!, a les mies paraules, y veuràs en sis parts de mon rasonament la redempció tua al sisèn jorn complida, acordant l’obra de aquests sis dies ab aquells sis que posà Moysès (*Genesis capítol i*)». ¹⁴⁷

141. Io 11, 50.

142. Io 11, 53.

143. Gn 49, 5-6.

144. Temia] tenia *inc*.

145. Io 11, 54 - 12, 18.

146. Is 53, 7.

147. Gn 1. Segons la creença que Moysès escrigué el Pentateuc.

[5] Continua la Theologia acordant los actes del diumenge del ram ab lo primer jorn de la creació. Capítol IIII

«Lo jorn primer creà Déu a la lum. Divisí la lum de las tenebres: a la lum nomenà dia y a las tenebres nit.¹⁴⁸ E axí lo universal Redemptor lo primer dia, qui fon aquell any deè de la luna e XVIII del mes de març, partint de Bethània vench en Hierusalem y en la sua entrada creà lum, manifestant la divinitat sua a aquells qui com a Déu lo honraren posant les vestidures per los lochs on passava, tallant les rames, cridant los infants: “O Senyor, fill de David, beneÿt sia lo qui ve en lo nom del Senyor!”¹⁴⁹

»Aquesta conexença no hagueren haguda sinó que·ls revalà Jesús ab si mateix la lum de qui és dit [163r] (*Iohannis primo*): *erat lux uera que illuminat omnem hominem uenientem in hunc mundum*.¹⁵⁰ Que a l’home pobre perseguit, menspreat e condempnat a mort no féran tanta honra sens espirar·los Déu aquella lum, de qui escriu David en lo Psalm quart: *signatum est super nos lumen uultus tui, Deus*.¹⁵¹ Vench Jesús mansuet, a cavall sobre una somera, complint lo que era prophetat per Zacharias a VIII capítols: *Ecce rex tuus ueniet tibi iustus et saluator ipse pauper, ascendens super asinam et super pullum filium asine*.¹⁵²

»Divisí après la lum de les tenebres, nomenant la lum dia y a las tenebres nit. Per aquesta lum és entesa la sinagoga e lo sant loch del temple. Les tenebres que ab ella se mesclaven éran los mals sacerdots *ementes et uedentes in templo*,¹⁵³ los quals separà de la lum Jesucrist quant, entrat en lo temple, lançà les taules de aquells, loà lo temple anomenant·lo dia, perquè en ell luÿa[n]¹⁵⁴ los libres de la ley e la arca de Déu, y als falsos ministres nomenà nit, perquè ab ulls segats ignoraven la via de lur salvació. E açò féu, loant la un e increpant los altres, quant dix: “*Scriptum est: domus mea domus oracionis uocabitur; uos autem fecistis eam speluncam latronum*” (*Marchi XI et Mathei XXI*).¹⁵⁵ Vengueren a Jesús en lo temple alguns cechs y contrets, los quals curats, se’n tornà en Bathània. *Factumque uespere et mane dies unus*».¹⁵⁶

148. Gn 1, 3-5.

149. Mt 21, 9.

150. Io 1, 9.

151. Ps 4, 7.

152. Za 9, 9.

153. «Vedentes et ementes in templo», Mt 21, 12; Mc 11, 15 (cf. Lc 19, 45).

154. *Lunya inc.* Cal entendre *lluïen*. Efectivament, com apunta QUER (*Estudi...*, *op. cit.*), es tracta d’una lectura d’interpretació difícil. Si la proposta de l’edició actual és correcta, caldria imaginar que el ms. presentava una forma amb y i abreviatura nasal (semblant a *lu?a* o *luyâ*) que l’editor malentengué.

155. Mt 21, 13; Mc 11, 17.

156. Gn 1, 5.

[6] [163v] Continua la Theologia acordant los actes del diluns ab lo dia segon de la creació. Capítol v

«En lo dia segon descobrí Déu la terra en lo mig de les aygües, e separà les aygües de sota de les qui éran alt. Semblants actes fêu lo gran Redemptor en lo dia segon, que, segons los més volen, tornant Jesús lo diluns de Batània en Hierusalem, avent en lo temple adoctrinat lo poble, los fariseus y prínceps dels sacerdots li portaren una dona presa en adulteri (*ut habetur Iohannis viii*). Tentant de pendre'l contra la ley li dien: “*In lege mandauit Moyses huiusmodi lapidare: tu quid dicis?*”¹⁵⁷

»Descobrí tal hora lo gran mestre Jesús la terra en lo mig de les aygües, escrivint y descobrint als ulls de aquells ypòcrits las lurs grans malvestats, que ab ficte santedat y ab aygua de simulades làgremes tenian amagades, e axí separà les aygües de sota de les qui eren dalt, dicipant lo lur pensament va, qui matar-lo volia, y separant-lo del voler de l'eternal Déu, qui en son beniplàcit encara alargava la vida de Jesús espay de quatre dies. Ne axí poch aquest dia aturà per a menjar en la ciutat, ans tornà en Betània. *Factumque est uespere et mane dies secundus*».¹⁵⁸

[7] Continua la Theologia acordant los actes del dimarts ab lo tercer dia de la creació. Capítol vi

«Lo tercer dia manà Déu a la terra produir herba verdejant y arbre faent fruyt. [164r] La terra del nostre maestre Jesús és lo nombre dels eleus presentat en aquells poch apòstols y dexebles qui vivint lo seguien. E per ço lo tercer dia de la Redempció, com agués preycat Jesús a tot lo poble, exint de la ciutat, posat enmig de aquells en lo munt Olivet, preycà a ells donant-los doctrina de viura bé y estar forts en les tentacions que sentir esperaven, perquè ab herbe verdejant per exemple de vida y ab fruyt de miracles per ací y per los altres convertits ab lur preicació meresquessen la glòria¹⁵⁹ que ha Déu aparellada als que l'auran amat. Y d'aquesta doctrina donada per Jesús a sos dexebles en lo munt Olivet lo tercer dia, après de la gran festa enramada de brots de lor y de olivera,

157. «In lege autem Moyses mandavit nobis huiusmodi lapidare. Tu ergo quid dicis?», Io 8, 5. És un episodi, com ja s'ha dit, desplaçat per Alegre al bell mig de la setmana de la Passió, quan la seva ubicació és anterior a ella.

158. Gn 1, 8.

159. A un altre tipus de glòria, mundana, de caràcter romà, a partir de l'honor, es refereix Alegre a la *Resposta a Llull* (TORROELLA: *Obra...*, op. cit., II, 226): «La sinquena e darrera propietat que té lo xiprer comuna ab virtut, qui és forma de honor, és disposició per a nuncha corrompre, e aquesta té lo qui per ses virtuts se atrassa honor conservant-la eternament en glòria».

trobaràs actoritat: *Mathei xxiii, Marchi xiii et Luce xxi*.¹⁶⁰ Aquesta nit axí mateix se'n tornà en Batània. *Factumque est uespere et mane dies tertius*». ¹⁶¹

[8] Continua la Theologia acordat los actes del dimecres ab lo quart dia de la creació. Capítol vii

«Volgué Déu, per embellir lo món y destinguir les ores y lo temps, crear dues grans lums lo quart dia, la una per il·luminar lo dia, l'altre per il·luminar la nit. Aquest quart dia no partí Jesucrist de Batània, ans allí féu la sena¹⁶² en la qual, per la effusió de l'ungüent mogut Judas per avarícia, féu pacta ab [164v] los prínceps dels sacerdots de liurar-los Jesús, prometent-li aquells de dar trenta diners de argent¹⁶³, los quals après, penedint-se, los tornà, perquè fos complit lo dit de Zacharias quant dix a viii capítols en persona del Messies: *aprehenderunt mercedem meam triginta argenteos, et dixit dominus ad me proisse eos ad santuarium, hoc est precium quo apreciatus sum ab eis et tuli triginta argenteos et proiesci illos in domo domini*,¹⁶⁴ com féu Judes, dient: "*Peccauit, tradens sanguinem iustum*".¹⁶⁵

»Y per ventura, per dar loch als tractes de Judes, no volgué Jesús aquell jorn entrar en la ciutat. Mes, si ací vols un poch contemplar en los actes que féu, veuràs que en aquest dia creà dues grans lums, una per il·luminar lo dia de la sua Passió, altre per il·luminar la nit de la darrera persecussió. Per la primera lum és entesa la gloriosa Verge, mare del fill de Déu, qui sola il·luminava per fe lo món. En lo temps que Jesucrist sostengué Passió, ella fon la gran lum, ella lo gran carboncle qui reluí en l'arca de tribulació durant la indignació de Déu sobre la terra, quant mancaren los apòstols y tots los devots e familiars de son fill en la creensa de la divinitat, en què's complí lo dir de Ysaïas lxi: *De gentibus non est uir mecum*.¹⁶⁶ L'altre lum fon aquell dexeble amat Johan Evangelista, que

160. Mt 24; Mc 13; Lc 21.

161. Gn, 1, 13.

162. Llegiu, naturalment, *cena*.

163. Mt 26, 6-16; Mc 14, 3-11; Lc 22, 3-6; Io 12, 1-8; 13, 2. Com ja he dit, el sopar a Betània on es produeix la unció se situa sempre el dissabte anterior, així com la traïció de Judes. De tota manera Roís de Corella, a la *Història de la Magdalena*, situa la traïció el dimecres.

164. «Appenderunt mercedem meam triginta argenteos. 13 Et dixit Dominus ad me: Proiice illud ad statuarium, decorum pretium quo appetiatus sum ab eis. Et tuli triginta argenteos, et proieci illos in domum Domini, ad statuarium», Za 11, 12-13.

165. Mt 27, 4.

166. Is 63, 3.

ha de il·luminar la nit de la darrera persecussió en temps de Anticrist, e per ço fon raonable que en aquest darrer menjar que féu Jesús ab la mare e ab sos amichs (ans aquell que féu lo [165r] següent, dant fi a la vella institució de l'anyell) agués secret col·loqui ab ella denunciant-li lo temps vehí de la Passió sua y la forma de aquella,¹⁶⁷ confortant-la ab certa sperança de resurrecció. E, axí com molts piadosament contemplen en lo jorn del dimecres en Bethània haver passat Jesús raons de consolació ab la aflicta mare, no és inconvenient creure que per semblant informà's Sant Johan dels actes de Anticrist, perquè il·luminàs la gent dels darrers dies comparats a la nit. *Factumque est uespere et maner dies quartus*».¹⁶⁸

[9] Continua la Theologia acordar los actes del dijous ab lo quint dia de la Creació. Capítol VIII

«Lo cinquè dia creà Déu ànima vivent en los peixos de la mar e animals de la terra, y en lo cinquè dia instituí Jesús lo sagrament del seu preciós cors, qui és ànima donant vida a tots los fluctuant e peregrinant¹⁶⁹ la mar y la terra del miserable món. Y, dexant-nos la institució de semblant sagrament en memòria de la Passió sua, fon verificat lo dir de David (*Psalmo cx*): *Memoriam fecit mirabilium suorum misericors: et miseratur Dominus escam dedit timentibus se*.¹⁷⁰ Y así fon complida aquella figura que és tocada (*Genesis quarto x*) quant Melchisedech, tornant Abraam de la victòria obtenguda contra los quatre reys, oferí a Déu en sacrifici pa e

167. A la *Vita Christi* Isabel de Villena tracta el punt amb més delicadesa (capítol 140, dimecres) i, envers la petició de Magdalena a Jesús perquè passés la Pasqua a casa seva (Betània), Jesús actuava així: «recordant-se que en aquella pascha no podia donar a la senyora mare sua ne als altres amichs seus la consolació de la sua presència que Magdalena ne demanava, revengué sa clemència en piadoses làgrimes, e lançant un gran sospir no respongué res a Magdalena car en lo seu callar podien conèixer lo que seguir se tenia. E la senyora mare sua que ja stava tan travessada de dolor que comportar no la podia caygué smortida en los braços del senyor fill seu [...]. *E lo senyor per apartar la excel·lent mare sua de aquells pensaments de tanta tristícia començà a parlar del regne de Déu*»; (capítol 142, dijous): «Lo dijous de matí la excel·lent senyora ixqué de la cambra sua ab tant gran tristícia e alteració de cara que movia a gran compassió [...]. Car ab tot *la senyoria fos certa que lo seu amat fill era verdader redemptor de natura humana* [...] li era axí gran la dolor com si lavors novament ho sabés [...]. E vehent-la lo seu excel·lent fill conegué la molta dolor [...] pres-la per lo braç e féu-la seure en un banch [...] dient-li [...] que s'alegràs pus lo tenia present».

168. Gn 1, 19.

169. Fluctuant[s] e peregrinant[s], QUER (*Estudi..., op. cit.*).

170. Ps 110, 4-5.

vi. E diu lo test: *quidem erat sacerdos Domini offe[165v]rens panem et uinum*,¹⁷¹ sote les quals espècies lo gran sacerdot Jesús instituí lo sacrament de la Eucarestia, del qual sacerdoti parlant David dix (*Psalmò cviii*): *tu es sacerdos in eternum secundum ordinem Melchisedech*.¹⁷² Encara fon ací complida la figura de l'anyel (*Exodi xii*) e l'altre de la manà (*Exodi xvi*).¹⁷³ En aquesta nit ab gran humilitat rentà los peus al seus xii apòstols, amonestà'ls de pau y d'amor entre ells per lo exemple seu, isqué detràs mont Olivet en lo torrent de Sedron per fer oració, lunyat de tots, posat en agonia, esclataren las venas sues en viva suor de sanch escorrent fins en terra, cridà ab veu cansada la humanitat sua,¹⁷⁴ veent present lo objecte de tanta passió dient a Déu lo pare: "*Pater, si possibile és, transfer a me calix iste*".¹⁷⁵

»No's trobà desacompanyada la sacratíssima ànima sua de consolació de àngel, *quia angelus Domini apparuit ei confortans eum*,¹⁷⁶ y confermant lo voler seu al celestial pare deya continuant: "*Non mea uoluntas sed tua fiat*".¹⁷⁷ Begue yo l'aspre càlzer al mig de aquest torrent pusque ho ha publicat David en boca vostra, o Pare eternal, dient (*Psalmò cviii*): *De torrente in uia bibit*,¹⁷⁸ ço és lo càlzer de amarga dolor".

»Y, perquè fos complit lo dit de Jeremies mostrant que era en mà sua de desviar la mort, tornant dix als dexebles: "*Surgite eamus. Qui me tradet*

171. «At vero Melchisedech rex Salem proferens panem et uinum erat enim sacerdos Dei altissimi», Gn 14, 18.

172. Ps 109, 4.

173. Ex 12, 1-11; i Ex 16, 8.

174. Referència a la doctrina segons la qual és la sensualitat de Jesús la que demana a Déu ésser alliberat de la Passió, i que serveix com a confirmació que el Verb efectivament havia pres carn humana. *Passió... op. cit.*, p. 323: «E feta aquesta oracio, la sensualitat de Ihesus Xrist hac gran disputacio ab la raó». MALLA (*Memorial...*, *op. cit.*, I, p. 247): «E aquesta demanda no fon exoïda, car no procehia de la sua del·liberativa volentat, mas per motiu de serualitat per la mort que sperava». MALLA (*El sermó...*, *op. cit.*, p. 169): «E tot aço fehia la part sensitiva per orror de la mort [...]. Non tamen fuit exauditus in ista oratione, quia non procedebat ex voluntate deliberativa, sed ex motu sensitive partis ut Christus se ostenderet se verum hominem».

175. «Pater mi, si possibile est, transeat a me calix iste», Mt 26, 39; «Abba pater, omnia tibi possibilia sunt, transfer calicem hunc a me, sed non quod ego volo, sed quod tu», Mc 14, 36; «Pater, si vis, transfer calicem istum a me; verumtamen non mea voluntas, sed tua fiat», Lc 22, 42. Cal notar la incorrecció gramatical del text, que presenta un nominatiu (*calix iste*) on s'espera un acusatiu (*calicem istum*). Sembla un creuament entre el text de Mt i els de Mc i Lc.

176. Lc 22, 43.

177. «Pater mi, si non potest hic calix transire nisi bibam illum, fiat voluntas tua», Mt 26, 42; Mc 14, 36; Lc 22, 42. També: «Calicem, quem dedit mihi Pater, non bibam illum?», Io 18, 11.

178. «De torrente in via bibet», Ps 109, 7.

prope est.¹⁷⁹ Isquam-los a carrera”. Dient lo dit propheta: *Dedi dilectam meam in manibus inimicorum (Jeremie XII)*,¹⁸⁰ als quals interrogant deya benignant: “Què demanau?”¹⁸¹

»Y, com a ells responent que cercaven Je[166r]sús de Natzaret agués dit “*Ego sum*”,¹⁸² tengué tanta virtut lo moure de ses barres que com a morts caygueren, complint-se lo que era figurat (*Iudicum XI*)¹⁸³ per la matansa gran que feu Sansó ab la barre de l’ase, obrant en ell la virtut amagada de Déu. Axí com en tal dia la divinitat ab mijà del moviment de la barre de Jesús derrocà lo presumtuós cuydar de aquells qui venían per a pendre’l, de manera que, fins que per ell los fon permès levar y entendre lo senyal del falç besar donat per lo traïdor, estigueren en terra.¹⁸⁴ Consentí tal hora Jesús ésser ligat y pres. Tota aquella nit lo tingueren en casa de Annà perquè era més prop del mur de la ciutat, volent esquivar freça, interrogant-lo de la doctrina sua, sercant-li testimonis per a poder acusarlo ab falsia, de què trobaren dos, segons diu lo evangeli,¹⁸⁵ com era per David prophetat (*Psalmo XXVI*), dient en persona del Messies: *Insurrexerunt in me testes iniqui et mentita est iniquitas sibi*.¹⁸⁶ Y axí’s debateren tota aquella nit batent, esquarnint e colpejant lo Déu de la Natura. *Factumque est uespere et mane dies quintus*».¹⁸⁷

[10] Continua la Theologia acordar los actes del divendres ab lo sisèn dia de la Creació. Capítol VIII

«En lo dia sisè dix Déu, notant Trinitat de persones en nombre plural: *Faciamus hominem ad ymaginem et similitudinem nostram*.¹⁸⁸ Y en lo sisèn dia podem devotament y especulativa contemplar que cri[166v]dà

179. «Surgite, eamus: ecce appropinquavit qui me tradet», Mt 26, 46; «Surgite, eamus: ecce qui me tradet, prope est», Mc 14, 42.

180. «Dedi dilectam animam meam in manu inimicorum eius», Jer 12, 7.

181. «Dixitque illi Iesus: Amice, ad quid venisti?», Mt 26, 50; «Iesus itaque sciens omnia quae ventura erant super eum, processit, et dixit eis: Quem quaeritis?», Io 18, 4.

182. Io 18, 5.

183. Iudicum] iudi/dicum *inc.* (motivats pel canvi de línea). Iud 15, 15.

184. «Ut ergo dixit eis: Ego sum: abierunt retrorsum, et ceciderunt in terram», Io 18, 6.

185. «Novissime autem venerunt duo falsi testes, 61 et dixerunt: Hic dixit: Possum destruere templum Dei, et post triduum reaedificare illum», Mt 26, 60-61. Cf. Mc 14, 56-59.

186. Ps 26, 12.

187. Gn 1, 23.

188. Gn 1, 26.

lo fill de Déu al Pare y al Spirit Sant, perquè són indivisibles, *ad extra*, las obres de la santa Trinitat, dient-los: “*Reducamus hominem ad ymaginem et similitudinem nostram factum in gloriam*. Si ordena la rigor de justícia que Adam aja de sentir pena en tots los sentiments per qui sentí dalit e caritat, ab vincl del paternal amor no lunyant-se de la ampla carrera de vostre pietat, *quia omnes uie Domini misericordia et ueritas*,¹⁸⁹ ha ordenat que yo ab la Natura assumpta de sa carn passe totes les penes que ell hauria a passar. Y si Adam erra peccant, caminant ab los peus, prenent ab les mans, mirant ab los ulls, odorant ab lo nas, oïnt ab les orelles y gustant ab la lengua, yo só content, Pare eternal, per congruència de satisfacció, no per necessitat, com sia cert que lo menor cansament que ha sentit la Humanitat mia per la unió ypostàtica de mi,¹⁹⁰ verb divinal, sia bastant a satisfer major culpa que aquesta,¹⁹¹ però, per observar ygualtat e vençre per justícia lo comun enemich, vull que en mi la pena correspona a la qualitat y nombre dels delictes del primer transgressor”.¹⁹²

»Admesa en lo divinal consistori la caritat benigne del ver mediador, manà lo eternal Pare ésser mesa en obra la gran Redempció. E per ço, al traspuntar del dia, partint de casa de Annà, aportaren Jesús en casa de Caifàs.¹⁹³ De on après partint, portant bé apuntada la forma de la acusació, presentant-lo a Pilat, qui governava Hierusalem per los romans, li posaren

189. «Universae viae Domini, misericordia et veritas», Ps 24, 10.

190. Vegeu MALLA (*Memorial...*, *op. cit.*, I, p. 36).

191. Habitualment es parla de la gota de sang, incommensurablement superior al pecat a redimir: «que li sovengués que ab una gota de sanch sola podia reembre lo humanal linatge, ut dicit Bernardus [sant Bernat, *Sermones super Cantica Cantorum*, 11, 7, aclareix Balasch], e que'l menor treball que havia en lo món suffert era sufficient per satisfacció del peccat de Adam», MALLA (*Memorial...*, *op. cit.*, I, p. 247); amb molt semblants paraules MALLA (*El sermó...*, *op. cit.*, p. 169); i *Passió...* *op. cit.*, p. 317, en paraules de Juli Cèsar.

192. Eiximenis, a la *Vita Christi* (a HAUF: *D'Eiximenis...*, *op. cit.*, p. 170): «Lo mèrit de la Sua Passió passa tot altre mèrit sens fi: per rahó d'açò, si infinits hòmens peccadors eren de fet en lo món, lo dit mèrit és sufficient a deliurar-los de totes lurs culpes». *Vid.* MALLA (*Memorial...*, *op. cit.*, I, p. 133, nota 108).

193. Io 18, 24; Lc 22, 66. Alegre té present el cant del gall immediatament posterior, d'acord amb Joan (Io 18, 27). Es tracta d'un episodi controvertit, ja discutit per Sant Tomàs (*Super Evangelii Sancti Iohanni lectura*, lectio 5), perquè no queda clara la seqüència dels aconteixements que van de l'interrogatori a casa d'Annàs, passant per l'interrogatori a casa de Caifàs, fins a la detenció al pretori, ja de bon matí del divendres (l'Aquinat havia de resoldre a més un problema de corrupció del text evangèlic que Alegre no sembla conèixer: *ad Caipham in pretorium* per a *Caipha in pretorium*, de Io 18, 28). Sant Tomàs determinava que havia estat dut a casa de Caifàs ja durant la nit: «a domo Annae fuit de nocte adductus ad domum Caiphae, ubi flagellatus et examinatus fuit, et de mane fuit a Caipha ductus in praetorium».

tres crims. Lo primer, que subvertia lo poble comensant a Galilea. L'altre, que negave dever ésser dat lo traüt a Cèsar. Lo terç, [167r] que's deya rey en gran menyspreu de l'imperi romà.¹⁹⁴ Pilat, oïdes tals acusacions, de la primera no feu cas y menys de la segona, sabent que havia dit (*Mathei [X]xii*): "*Reddite que sunt Cesaris Cesari*".¹⁹⁵ Però de la tercera, tement de oir nom de rey entre poble tant desijós de natural senyor, se torbà algun poch. Entrant en lo pretori, pres a soles Jesús e dix-li:

"Tu est rey dels jueus?"

»A que respòs lo mansuet anyell:

"Tu dius que yo só rey, mes lo meu regne no és de aquest món".¹⁹⁶

»Passaren entre ells moltes raons, per qui conagué clar que per enveja l'avían acusat. Y per ço, desijant de soltar-lo, com sentís que era de Galilea ha-lo tramès a Herodes, tetrarcha de aquella província, qui aquells dies per la festivitat era en Hierusalem.¹⁹⁷ Davant Herodes estigué Jesús tan callat que, estimant-lo foll, lo tornà trametra a Pilat vestit de roba blanca,¹⁹⁸ qui assajà encara de salvar-lo a vida, posant-los en libertat de desliurar Jesús o Barraban, un selerat que tenia en lo carçre, estimant que no seria tan gran la lur iniquitat que preposassen la vida de un ladre a l'home innocent. Mes aquells obstinats ab alta veu cridaren:

"*Non hunc sed Barraban!*".

"Donchs –dix Pilat–, què faré de Jesús?"

»Y aquells replicaven:

"*Crucifige eum!*".¹⁹⁹

»Pensà lo jutge de placar tan indignada ira y fèu ligar lo reverent Jesús en una colupna que era en lo pati, manant a quatre saigs que lo asotassen. Y volen assí molts devots contempladors que basta lo nombre dels açots a sis milia sis-cents sexanta-sis, de manera que fon lavors complit lo que dix Ysaïes (*capítulo i*): *A planta pedis usque ad summum capitis non est inuenta in eo sanitas*;²⁰⁰ et (*capítulo lIII*):²⁰¹ *Atritus est propter*

194. «Cooperunt autem eum accusare, dicentes: Hunc invenimus subvertentem gentem nostram, et prohibentem tributa dare Caesari, et dicentem se Christum regem esse», Lc 23, 2.

195. «Reddite ergo quae sunt Caesaris, Caesari», Mt 22, 21.

196. Principalment: Io 18, 33-36. Secundàriament: Mt 27, 11-14; Mc 15, 2-5; Lc 23, 3. Cf. MALLA (*Memorial...*, op. cit., I, p. 208).

197. «Et ut cognovit quod de Herodis potestate esset remisit eum ad Herodem qui et ipse Hierosolymis erat illis diebus» Lc 23, 6.

198. Lc 23, 8-12.

199 Mt 27, 15-23; Mc 15, 6-14; Lc 23, 17-22; Io 18, 39-40.

200. «A planta pedis usque ad verticem, non est in eo sanitas», Is 1, 6.

201. CLIII inc. L'editor confongué l'abreviatura per a capítol amb el guarisme de cent.

ce[167v]lera nostra et liuore eius sanati summus.²⁰² Y, del pilar levat, li posaren al cap una cruel corona de aguts jonchs marins, les puntes dels quals fins al cervell passant nova dolor causaren.²⁰³ Y axí maltractat lo presentà al poble, dient, com és escrit (*Iohannis XVIII*): “*ecce homo*”.²⁰⁴ De la qual coronació y presentació al poble ha scrit Salamó (*Canticorum tertio*): *egredimini et uidete regem uestrum Salomonem in diademate qua coronauit eum mater sua*.²⁰⁵ Mirau, filles de Sió: lo vostre rey Jesús ab corona d’espines de què l’à coronat la sinagoga, tan cruel mare sua. Y és forçat que s’entenga axí aquesta actoritat, pus no’s lig que fos may Salamó coronat per sa mare qui no’s dolguera de tanta sanch sens culpa escampada! Y lavors los inichs ab més esforç cridaven:

“*Crucifige, crucifige eum!*”²⁰⁶ –protestant que la sanch sua fos sobre ells e sobre sos infants, per major culpa sua.²⁰⁷

»Testificant Pilat que mal no merexia, lo condempnà a mort. Prengueren-lo los ministres y, acompanyat de dos ladres condempnats a morir, lo tragueren defora fent-li portar la creu en lo seu coll, per ço era scrit (*Ysaye LIII*): *et cum iniquis deputatus est*.²⁰⁸ E fon ací complida la figura de Ysaach (*Genesis XXII*)²⁰⁹, que aportà la lenya ab qui’s devia fer d’ell propi sacrifici. E arribats *in Caluarie locum*,²¹⁰ elevat en la creu,

202. «Attritus est propter scelera nostra; disciplina pacis nostrae super eum, et livore eius sanati sumus», Is 53, 5.

203. Mt 27, 27-31; Mc 15, 16-20; Io 19, 2-6. Alegre només recorda la imposició de la corona d’espines, no la manta de porpra ni els cops que donen els soldats a Jesús, fent-ne burla. Les característiques de la corona d’espines, però, són peculiars, no evangèliques. Cf. *Passió... op. cit.*, p. 327: «E Pilat [...] pres jonchs marins un gran menat qui eren molt espinosos e aguts [...] les espines entraren per lo cap a Ihesu Xrist fins al servell». Per tal de notar certes concomitancies i préstecs entre la literatura sentimental i la religiosa, cal tenir present la reutilització probable d’aquest patiment sofert per Jesús en la tortura del condemnat a *Cárcel de Amor* (SAN PEDRO, Diego de: *Cárcel de amor, Arnalte y Lucenda. Sermón*, edició de José Francisco Ruiz Casanova. Barcelona: Càtedra, 2011, p. 70): «Noté más, que dos dueñas lastimeras con rostros llorosos y tristes le servían y adornaban, poniéndole con cruzeza en la cabeça una corona de puntas de hierro, sin ninguna piedad, que le traspasavan todo el cerebro».

204. Io 19, 5.

205. Cant 3, 11.

206. Io 19, 6.

207. «Et respondens universus populus dixit: Sanguis eius super nos, et super filios nostros», Mt 27, 25.

208. «Et cum sceleratis reputatus est», Is 53, 12.

209. «Tulit quoque ligna holocausti, et imposuit super Isaac filium suum [...] 7 Dixit Isaac patri suo [...] ecce, inquit, ignis et ligna», Gn 22, 6-7.

210. «In eum, qui dicitur Calvarie locum», Io 19, 17; cf. Mt 27, 33; Mc 15, 22; Lc 23, 33.

sostenia lo pes del seu gran cors sobre tres claus aguts passant per lo mig de les mans y dels peus, com era prophetat (*Psalmo XXI*): *Foderunt manus meas et pedes meos*.²¹¹ Y en aquella pena no s'oblidà pregar [168r] per los qui-l turmentaven, com havia prophetat Ysayes, dient: *Et pro transgressoribus oravit (capitulo LIII)*.²¹² Fon en tal loch la lengua de Jesús sedejant abeurada de fel y de vinagre, com era ja scrit (*Psalmo LXVIII*): *Dederunt in escam meam fel et in siti mea potauerunt me aceto*.²¹³ Partiren-se los cavallers de Pilat les robes de Jesús, lançant sorts sobre la sua cota, perquè era scrit (*Psalmo XXI*): *Diuiserunt sibi uestimenta mea et super uestem meam miserunt sortes*.²¹⁴ Así stant Jesús, fêu aquella comanda de tan dolorós cambi per la plorosa mare, quant girant-se a ella, qui prop la creu stava ab sant Johan, li dix:

“*Mulier, ecce filius tuus*”.²¹⁵

»No-s descomponia la Verge ab plor desmesurat, ans per açò crexia la dolor que ab discreció tenia refrenats los crits e altres feminils moviments que solen espayr lo cor atribulat. En la mateixa creu, dix Jesucrist al ladre:

“*Hodie mecum eris in paradiso*”²¹⁶—significant a tots los fills de Adam la sperança que de aquell dia avant poden tenir de entrar en paradís. Y, acabades totes les dites coses, conexent que era acabat lo que havían dit d'ell los passats prophetas, dix:

“*Consumatum est*”.²¹⁷

»Los scrivans e fariseus stant de luny escarnían Jesús dient:

“*Vah qui destruis templum Dey et in triduo rehedificas illum, si fill de Déu és devalla de la creu*”.²¹⁸

»Y en la hora de sexta foren fetes tenebres sobre tota la terra e gran terratrèmol, *ut habetur Amos XVIII: in die illa occidetur sol meridie etc.*²¹⁹ Partí-s lo vel del temple, las pedras se tallaren, los monuments uberts [168v] consentiren exida a molts corsos de sants qui feren testimoni de aquesta veritat y cerca de hora nona cridà Jesús ab alta veu:

“Déu meu, Déu meu per què me has deseparat?”²²⁰

211. Ps 21, 17.

212. *CLIII inc.* Es tracta del mateix error abans indicat. «Et pro transgressoribus rogavit», Is 53, 12.

213. Ps 68, 22; Io 19, 29. Cf. MALLA (*Memorial...*, op. cit., I, p. 105).

214. Ps 21, 19; Lc 23, 34.

215. Io 19, 26.

216. Lc 23, 43.

217. Io 19, 30.

218. «Vah qui destruis templum Dei, et in triduo illum reaedificas: salva temetipsum: si Filius Dei es, descende de cruce», Mt 27, 40.

219. «Et erit in die illa, dicit Dominus Deus; Occidet sol in meridie», Am 8, 9.

220. «Et circa horam nonam clamavit Iesus voce magna, dicens: Eli, Eli, lamma

»Y volen molts que digué del començ del Psalm XXI fins al vers que diu: *In manus tuas etc.*,²²¹ en lo spay que fon entre lo primer crit e lo segon, quant, ab les dites paraules comanant lo spirit a Déu, inclinant lo cap *tradiit spiritum*.²²² E, morint la humanitat de Jesús, morí aquella mort de què és dit (*Genesis II*): *Morte morieris*,²²³ com era scrit: *Ero mors tua, o mors!* (*Osee XIII*).²²⁴ Y en aquesta hora fon complida aquella prophecia *Zacharie (VIII)*, qui diu de Jesucrist: *In sanguinem testamenti tui emisisti uinctos de lacu*.²²⁵ Perquè l'ànima sacratíssima de Jesús, dexant lo cors acompanyat de la divinitat, y per semblant d'ella acompanyada, devallà als inferns com havia dit David (Psalm LXXXVI[1]): *Vita mea inferno appropinquabit, estimatus sum cum descendentibus in lacum. Factus sum sicut homo sine adiutorio inter mortuos liber*.²²⁶ E, rumpuda la potestat d'infern, desliurades les ànimes dels sants qui sperat lo havian, après en lo jorn de la assensió los pujà en Sió, gloriosa ciutat de paradís, complint ço que dix Ysaïes (XXXV): *Redempti a Domino conuertentur: et uenient in Syon cum laude et leticia sempiterna super capita eorum*.²²⁷ Sies, donchs, confortada, o Humana Natura, remudes són tes culpes, ubert és lo camí de anar a paradís.»

Alçà a tal hora los ulls nostra mare Natura, los quals tenia baxos plorant [169r] per gran dolor de la mort de Jesús, y tota consolada junyint les mans al cel dix:

«*Letata sum in his que dicta sunt mihi. In domum Domini ibimus (Psalmo CX[XII])*».²²⁸

Mes, enterrontent lo seu començat goig, la santa Theologia li tornà a parlar dient:

«No empatxe aquesta alegria que, ab compassió de trista pietat, no contemplàs a la gran crueltat dels matadors cruels y a tant benifici com per tu se'n sigui car, per honor del disapte següent que era tan gran festa com fos disapte en la Pàsqua y en lo darrer dia d'aquella, no volgueren

---

sabacthani? Hoc est, Deus meus, Deus meus, ut quid dereliquisti me?», Mt 27, 46; i Mc 15, 34.

221. Ps 21 fins al 30, 6.

222. «Tradidit spiritum», Io 19, 30.

223. Gn 2, 17.

224. Os 13, 14.

225. «In sanguine testamenti tui emisisti uinctos tuos de lacu», Za 9, 11.

226. «Vita mea inferno appropinquavit. 5 Estimatus sum cum descendentibus in lacum, Factus sum sicut homo sine adiutorio, 6 Inter mortuos liber», Ps 87, 4-6.

227. «[...] super caput eorum» Is 35, 10.

228. «Laetatus sum in his quae dicta sunt mihi. In domum Domini ibimus», Ps 121, 1.

deixar los corsos en las creus y per ço, desbraonant los ladres, a morir los cuytaren y, veent a Jesús mort per complir ço que era scrit de l'anyell en figura del Messies (*Exodi duodecimo*): *Os non cominuetis etc.*,²²⁹ no li rompéran os, mes un dels cavallers ab una lança li féu profunda nafra en lo seu dret costat. Figura de la qual era aquella porta que féu Noè al costat dret de l'arca (*Genesis vi*).²³⁰ Y ací fon complida aquella gran figura de què-s fa menció (*Genesis ii*)²³¹ quant, adormit Adam, del dret costat formà Déu a la dona qui fon ab ell casada y, axí adormit per mort corporal Jesús, segon Adam, del costat dret tragué Déu sanch e aygua, d'on prenen eficàcia, *saltim figuratiue*, vuy tots los sacraments de la santa Sglésia, esposa de Jesús».

[11] Continua la Theologia los actes del vespre del divendres. Capítol x

»Contempla més avant, o Natura remuda, en los misteris grans de aquesta vesprada, *quia cum sero esset factum Ioseph ab Arimatia*,²³² un noble cortesà, y a[169v]quell Nicodemus, qui dissentí en la mort de Jesús,²³³ anaren a Pilat, demanant-li en gràcia los consentís liurar a sepultura aquell reverent cors. Certificat Pilat que era verament mort, atorgà a ells lo que li demanàvan, qui, desclavant²³⁴ ab gran humilitat lo lur mestre Jesús; ab los ulls no exuts, ab stroncats sospirs, ab doblades engoxes, la gloriosa Verge, acompanyada de Johan y de les altres dones, de qui diu lo evangeli que de lunny la seguían,²³⁵ stava sperant de tenir-lo en la falda, a on aquells dos nobles, suspirant, lo posaren. Qui porà stimar lo dol inextimable de la Verge Maria? Mesclà les sues làgrimes ab la sanch de son fill, besà las frescas nafres, adorà a la divinitat que el cors acompanyave. Y diu ab Jeremies:

«*Qui donarà aygua a mon cervell y als meus ulls font de làgremes vives*,²³⁶ o Jesús, mon car fill? Qui-m donarà que yo muyra per vós? Vuy

229. «Nec os illius confringetis», Ex 12, 46.

230. «Ostium autem arcae pones ex latere deorsum», Gn 6, 16.

231. Gn 2, 21-23.

232. Mt 27, 57; Mc 15, 42-43.

233. Io 7, 50-51. Nicodem, només present a Joan, havia defensat Jesús al consell del sanedri, als primers capítols de l'evangeli, però no apareix en la sentència de mort posterior donada per Caifàs (Io 11, 47-53), com sembla suggerir Alegre.

234. Sembla haver-hi un anacolut: l'oració de relatiu iniciada per *qui*, després de la subordinada modal amb gerundi, no presenta cap verb conjugat. Podria ser un error de transmissió i caldria entendre *desclavant* com a present, és a dir, *desclaven*, però el context es desenvolupa en pretèrit.

235. Mt 27, 55; Mc 15, 40.

236. «Quis dabit capiti meo aquam, et oculis meis fontem lacrymarum», Jr 9, 1.

la fragilitat de la mia amor se troba enganada com la muller del senescal del gran rey farahó cuydant tenir Joseph aturat per lo manto:²³⁷ que vós, humil Joseph, quant yo pensí tenir-vos en Bethània luyat de tot perill, axí-m sou scapat; lassa, no ha tres dies que Vós ab mi parlàveu e axí-m sou fugit. O Symeon, ara-s prova en mi ço que diguist al temple, que aquest fill seria un coltell de amarga dolor per travessar la mia trista ànima.²³⁸ Y, perquè sentís yo la congoxa major, lunyant-vos, vida mia, haveu dextat lo manto de la humanitat sangonós, esquinçat y ab cinch cruels forats. O àngell Gabriel, com van a la revessa [170r] los béns que-m revelàs vuy ha trenta tres anys, dient: '*Aue Maria*'.²³⁹ No só aquella yo, ans puch bé dir plorant ab lo propheta: *Posuit me desolatam tota die*.²⁴⁰ Trist és fet lo meu cor y plens son los meus ulls de tribulació *quia mestum factum est cor meum: ideo tribulati sunt oculi mei (Ternorum VII)*.²⁴¹ No só plena de gràcia,²⁴² ans de mi és fugida tota consolació; aquella corona feta de XII steles²⁴³ que sper en la glòria y portava en lo cap vivint lo meu amat ya és

237. «Et illa, apprehensa lacinia vestimenti eius, diceret: Dormi mecum. Qui relicto in manu eius pallio fugit, et egressus est foras», Gn 39, 12. Roís de Corella, a la *Història de Josef (III, 14)*: «Espera la infuriada Senyora entrels altres vn dia que, Josef entrant sol en la sua cambra, pres del seu manto la falda, dient ab veu de affeccio estrema [...]. Encara la miserable senyora tan desonestes paraules no acabaua, quant lo fel honest catiu, fogint a la vitat de crim abominable, deixant en mans no castes lo manto». Val a dir que la comparació d'Alegre sembla inapropiada per a la devoció de l'època.

238. «Et tuam ipsius animam pertransibit gladius», Lc 2, 35. Com a passatge que conté una profecia de la Passió, és ben conegut com a mínim des d'Orígenes (Sant Tomàs, *Catena in Lucam*, 1, lectio 10): «Gladius in labiis eorum, hoc est, dolorem dominicae passionis animam eius pertransiisse». Les paraules de Simeó constitueixen el primer dels set dolors de la Verge. Resulta una paràfrasi del versicle la tercera estrofa de l'*Stabat Mater*; himne litúrgic cantat precisament el divendres de dolors. Cf. *Passió... op. cit.*, p. 326; també pp. 316, 318): «O molt dolç Symeon, ara es complit ço que tu-m diguist que la passio del meu fill seria coltell que travesaria la mia ànima».

239. Lc 1, 28.

240. «Posuit me desolatam, tota die maerore confectam», Lam 1, 13.

241. «Propterea moestum factum est cor nostrum; ideo contenebrati sunt oculi nostri», Lam 5, 17.

242. Encara que pot resultar comprensible dins del plany un xic forasenyat de la verge, sembla, si més no, una expressió agosarada, potser per inadvertència. El gir de *gràcia plena* es refereix al paper de Maria com a mitjancera de la salvació, i pot al·ludir a la Immaculada Concepció, dos aspectes que Romeu LLULL (*Obra...*, *op. cit.*, p. 96, vv. 19-20) associa amb claredat: «après nasqués, verge immaculada. / Sola-n lo món fos de gràcia plena». Vegeu MALLA (*Memorial...*, *op. cit.*, I, pp. 32-33; 235, línia 465).

243. Ap 12, 1. És un passatge bíblic que s'interpretava com a referit a la Verge

ara cayguda (*Ternorum tercio*): *Cecidit corona capitis etc.*²⁴⁴ No és ab mi lo Senyor, ans la ànima sua reposant en la glòria, a mi dexa lo cors objecte de dolor, per on s'és apartada de mon cor alegria: *Quia defecit gaudium cordis mei (Ternorum quinto)*.²⁴⁵ O santa Elisabet, qui digués per loarme: '*Benedicta tu in mulieribus: et benedictus fructus uentris tui*',²⁴⁶ com me lagotejàs. Si veses ara aquell fruyt de mon ventre, pens que alre dirias, que par sia lebrós²⁴⁷ y més trista que no té sentiment. Ajudau-me, Johan, pus que us só comanada. Plorau ab mi, Maria Magdalena, pus que tant vos amava. Joseph y Nicodemus, dexeables seus amagats,²⁴⁸ dexau a part la por dels fariseus y prínceps: Ací nengú no-ns ou, soltau les vostres làgrimes. Y finalment, o quants passau per la mundana via d'aquest món dolorós, ateneu y mirau si és dolor semblant a la congoxa mia. Yo sola só la mare, aquesta pura carn no té res de son pare, mia és tota". Y axí la dolor passà qualsevol altre de mare atribulada.

»Mancava enmig de tan aspres gemechs la veu a nostra dona. Feyen lo que po[170v]dien los qui éran presents per aconsolar-la. Mes com pot aquell a altre aconsolar qui ha mester ésser aconsolat? Axí, plorant ensemps, portaren aquell divinal cors y, embolcat en una tela nova, al sepulcre lo meteren que aparellat tenia Joseph per sepultura sua com morís, tancant la porta de aquell ab una pedra gran. *Factumque est uespere et mane dies sextus.*²⁴⁹

[12] De la conclusió de la obra present. Capítol XI

En la fi de tals raons, partiren de ma vista la santa Theologia y Natura Humana, que en figura de dones se eren representades, sens saber pus què-s feren, d'on coneguí que Déu, inspirador de tots bons pensaments, en ymaginària y fantàstica visió²⁵⁰ les havia portades a mos ulls perquè, a

---

Maria. Des de sant Bernat s'identificava cadascun d'aquests estels (o gemmes) amb una dignitat mariana; Eiximenis i Villena s'hi entretingueren als capítols de l'Anunciació (HAUF: *D'Eiximenis...*, *op. cit.*, pp. 339-340).

244. Lam 5, 16.

245. «Defecit gaudium cordis nostri», Lam 5, 15.

246. «Benedicta tu inter mulieres, et benedictus fructus ventris tui», Lc 1, 42.

247. Llegiu *leprós*.

248. «Ioseph ab Arimathaea eo quod esset discipulus Iesu, occultus autem propter metum Iudaeorum», Io 19, 38.

249. Gn 1, 31.

250. Com s'ha dit a la introducció, la *vis imaginativa* s'allibera de la sensualitat durant el son: «essendo io in altissimo sonno legato [...] e davanti alla virtù fantastica, la quale il sonno non lega», al *Corbaccio*, *op. cit.*

la devoció vostra, per qui en tal pensar se mes lo meu entendre, scrivís de la mort de Jesús ço que elles raonaren. Y axí, presentant-ho per scrits a vostra caritat, torne a recordar per part del Redemptor les paraules de Job dites en lo principi: *Ajau mercè de mi y doleu-vos de mi, almenys vosaltres, que us voleu alegrar de ésser mos amichs, que la mà del Senyor me ha tocat*²⁵¹ ab tantes passions com l'escrit representa.

Deo gracias.

251. Iob 19, 21, traducció que refà l'original, vegeu abans, al principi de l'obra.

